

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Овлашћења јавног бележника у наследноправним
стварима у праву Републике Србије и правима
бивших југословенских република
(мастер рад)**

Ментор
Проф. др Наташа Стојановић

Студент
Невена Станојевић
Број индекса М026/15-О

Ниш, 2017.

САДРЖАЈ:

УВОД.....	1
I УВОЂЕЊЕ ИНСТИТУТА ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИШТВА У ПРАВНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И У ПРАВНЕ СИСТЕМЕ БИВШИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ РЕПУБЛИКА.....	3
II ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА ПРИЛИКОМ САСТАВЉАЊА ЗАВЕШТАЊА И ЗАКЉУЧЕЊА ПРАВНИХ ПОСЛОВА КОЈИ СУ ОД НАРОЧИТОГ ЗНАЧАЈА ЗА УСТАНОВУ НАСЛЕЂИВАЊА	7
2.1. Јавнобележничко завештање у савременом српском праву	7
2.2. Јавнобележничко завештање у правима бивших југословенских република	9
2.3. Уговори у наследном праву	13
2.3.1. <i>Наследноправни уговори у праву Републике Србије</i>	14
2.3.2 <i>Наследноправни уговори у правима бивших југословенских република</i>	16
2.3.3. <i>Уговор о доживотном издржавању у савременом српском праву</i>	17
2.3.4. <i>Уговор о доживотном издржавању у правним системима бивших југословенских република</i>	19
2.3.5. <i>Уговор о уступању и расподели имовине за живота у праву Републике Србије</i>	20
2.3.6. <i>Уговор о уступању и расподели имовине за живота у правним системима бивших југословенских република</i>	21
2.3.7. <i>Уговор о преносу наследног дела у савременом српском праву</i>	22
2.3.8. <i>Уговор о преносу наследног дела у правима бивших југословенских република</i>	23
III УЛОГА ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА У ПОСТУПКУ ЗА РАСПРАВЉАЊЕ ЗАОСТАВШТИНЕ.....	24
3.1. Претходне радње у праву Републике Србије	25
3.1.1. <i>Састављање смртовнице</i>	25
3.1.2. <i>Попис и процена заоставштине</i>	26
3.1.3. <i>Привремене мере за обезбеђење заоставштине</i>	28
3.1.4. <i>Проглашење завештања</i>	29
3.2. Претходне радње у правима бивших југословенских република.....	30
3.3. Расправљање заоставштине у савременом српском праву	33
3.3.1. <i>Накнада трошкова и награда за рад јавног бележника</i>	36
3.3.2. <i>Надзор над радом и судска контрола деловања јавног бележника</i>	37
3.4. Расправљање заоставштине у правима република у саставу бивше СФРЈ.....	38
IV ИСТРАЖИВАЊЕ.....	41
4.1. Предмет и циљеви истраживања	41
4.2. Истраживачке технике	41

4.3. Резултати истраживања.....	42
ЗАКЉУЧАК	44
САЖЕТАК.....	47
ЛИТЕРАТУРА	51
БИОГРАФИЈА	54

УВОД

Јавно бележништво јесте установа права која има дугу традицију. Корени јавног бележништва могу се наћи у старој Грчкој и Риму, које су своје нотаре имале још у IV веку пре нове ере.¹ Државе су преносиле део својих овлашћења на приватна лица, која су испуњавала одређена морална својства и која су сачињавала или потврђивала одређене правне послове. Временом, јавни бележници су се развили у приватну делатност са јавним овлашћењима, без које се већина правних послова у савременом свету не може сачинити.² Готово све европске земље, у својим правним системима, имају институт јавног бележништва и практично је немогуће замислити правни живот без посредовања јавног бележника.³ У упоредном праву, уз одређене разноликости, може се издвојити неколико типова јавнобележничке делатности: англосаксонски, латински, државни и адвокатски тип.⁴

Наш законодавац определио се за латински тип јавног бележништва у коме је бележник по занимању правник који своју делатност обавља као слободну професију. Он, на основу јавних овлашћења, прихвата од странака изјаве воље, даје им одређену писану форму и о томе издаје одговарајуће исправе које имају карактер јавних исправа.⁵ Јавни бележник, на основу закона, може обављати и друге послове, као што су спровођење одређених поступака, или појединих радњи у поступку, као и преузимање на чување исправа, новца, хартија од вредности и других предмета. У области наследног права, делатност јавног бележника везује се за: састављање завештања, потврђивање (солемнизацију) облигационих уговора од нарочитог значаја за установу наслеђивања, али и за спровођење самог поступка за расправљање заоставштине или појединих процесних рађи у вези са наслеђивањем.

На избор ове теме утицала је њена актуелност, као и чињеница да се свако од нас, бар једном у животу, мора срести са институтима наследног права, а самим тим и са улогом

¹ Опширније о томе видети у С. Аврамовић, *Правноисторијски аспекти нотаријата*; у: Хибер Д. (ур.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2006, стр. 37–55.

² М. Трговчевић Прокић, *Преношење овлашћења из оставинског поступка на јавног бележника*, *Правни живот*, бр. 12/2002, стр. 131.

³ М. Фуртула Ђорђевић, Н. Шаркић, *Јавно бележништво – да или не?*; у: Шаркић Н. (ур.), *О јавном бележнику – нотару*, Београд, 2004, стр. 5.

⁴ М. Трговчевић Прокић, *op. cit.*, стр. 132.

⁵ Д. Хибер, *Појам бележника (нотара) и бележничког (нотаријалног) права*; у: Хибер Д. (ур.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2006, стр. 9–10.

јавног бележника у овој области права. Ова тема је значајна, јер преношење овлашћења, у области наследног права, са судова на јавне бележнике, доприноси, или би требало да доприноси растерећењу судова, њиховом ефикаснијем раду, као и лакшем остваривању права грађана. Мора се истаћи и то да јавни бележници, како се у литератури често наводи, имају превентивну јурисдикцију и њихово деловање усмерено је на јачање правне сигурности.⁶

Циљ овог рада јесте анализа домаћих правних норми које се односе на овлашћења јавног бележника у наследноправним стварима, као и њихово упоређивање са правним нормама бивших југословенских република, које уређују ову област. Упоредноправни приказ помоћи ће у сагледавању предности и недостатака нашег правног уређења ове области, као и у разумевању начина функционисања и правне праксе. Такође, упоредно право ће помоћи да се упознају нове тенденције развоја јавнобележничког права.⁷

У циљу реалног сагледавања овлашћења јавних бележника у наследноправним стварима, спровела сам емпиријско истраживање у канцеларијама јавних бележника на територији општине Крушевац. Истраживање обухвата јавнобележничку правну праксу у области наследног права у периоду од дана именовања јавног бележника (односно почетка обављања јавнобележничке функције) па све до дана када је истраживање спроведено. У раду сам применила правно-догматски, упоредноправни, дескриптивни и социолошки метод, а као истраживачке технике користила сам интервју, анкету и анализу садржаја уписника радњи које је суд или други надлежни орган поверио јавном бележнику.

Рад, поред увода и закључка, садржи поглавља која се односе на: увођење института јавног бележничтва у правни систем Републике Србије и системе бивших југословенских република; овлашћења јавних бележника приликом састављања завештања и закључења правних послова који су од нарочитог значаја за установу наслеђивања; као и поглавље о улози јавног бележника у самом поступку за распраћање заоставштине. Саставни део сваког од ових поглавља чини упоредноправни приказ уређења те области у правним системима бивших југословенских република. Рад садржи и поглавље које се односи на емпиријско истраживање ове теме.

⁶ Видети, на пример: Д. Кнежић Поповић, Преношење ванпарничних ствари на јавног бележника у упоредном праву; у: Станковић Г. (ур.), *Двадесет година Закона о ванпарничном поступку*, Ниш, 2003, стр. 79.

⁷ *Ibid.*, стр. 70.

I УВОЂЕЊЕ ИНСТИТУТА ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИШТВА У ПРАВНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И У ПРАВНЕ СИСТЕМЕ БИВШИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ РЕПУБЛИКА

Доношењем Закона о јавном бележништву⁸ маја 2011. године, након вишедеценијске паузе, у наш правни систем уведен је институт јавног бележништва. Наиме, јавно бележништво није потпуно нова професија на овим просторима. У Краљевини Југославији, тачније 1930. године донет је Закон о јавним бележницима⁹ који је важио на територији читаве државе и предвиђао је латински тип јавног бележништва, делимично ослоњен на традицију аустријског нотаријата.¹⁰ Овим Законом одређена су три делокруга послова које су обављали јавни бележници: сопствени, послови судског повереника и адвокатски послови. Јавнобележничка служба односила се на: састављање јавнобележничких аката о правним пословима, оверавање исправа, издавање потврда, депозит, поступање по налогу суда у појединим поступцима, као и заступање странака у неспорним стварима које су у вези са исправом коју је бележник сачинио.¹¹ Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије престао је да се примењује 1944. године, када су и јавни бележници престали са радом, на основу одлуке АВНОЈ-а о укидању јавних бележника и јавнобележничких комора. Иако је овај Закон био релативно кратког века послужио је као добар узор при доношењу прописа о нотаријату данас, јер су скоро све бивше југословенске републике, мада се то јавно не истиче, за основу својих закона о нотаријату узеле управо овај Закон.¹²

У Републици Србији, у оквиру свеобухватне реформе правног система, од почетка деведесетих година двадесетог века, било је неколико неуспелих покушаја увођења института јавног бележништва.¹³ Тек крајем 2007. године озбиљније се приступило решавању овог питања. Тада је формирана радна група, састављена првенствено од професора правних факултета, која је неколико година касније израдила Нацрт Закона о јавном бележништву. Закон о јавном бележништву усвојен је и ступио је на снагу маја

⁸ *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

⁹ *Службене новине Краљевине Југославије*, бр. 220–LXXVII/30.

¹⁰ С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 81.

¹¹ М. Трговчевић Прокић, *Овлашћења јавног бележника*, Београд, 2007, стр. 43.

¹² С. Аврамовић, *op. cit.*, стр. 85.

¹³ Никада нису усвојени Предлог Закона о јавном бележништву из 1996. године и Предлог Закона о јавном бележништву из 2002. године.

2011. године.¹⁴ Због потребе стварања услова за именовање и рад јавних бележника, као и доношења подзаконских аката, примена Закона о јавном бележништву¹⁵ отпочела је 1. септембра 2014. године. Након доношења овог законског текста, на основу захтева адвокатуре, али и ради боље примене, уследиле су његове бројне измене. Закон је више пута мењан и допуњаван.¹⁶ Упоредо са изменама и почетком примене Закона о јавном бележништву, ради свеобухватног решавања бројних питања, настала је потреба за усклађивањем других законских прописа. Измене и допуне су „претрпели“ Закон о ванпарничном поступку,¹⁷ Закон о наслеђивању,¹⁸ Породични закон,¹⁹ Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа²⁰ и Закон о промету непокретности.²¹ Процес усклађивања закона са Законом о јавном бележништву није завршен, јер још увек постоје закони који се морају ускладити. Неки од тих закона су: Закон о општем управном поступку,²² Закон о привредним друштвима,²³ Закон о облигационим односима,²⁴ Закон о хипотеци²⁵ и други закони.²⁶ Највеће промене у процесу усклађивања претрпео је Закон о ванпарничном поступку. Измене и допуне овог Закона односиле су се на поступак састављања исправа, као и на поступак за расправљање заоставштине, где је предвиђена могућност суда да јавном бележнику повери спровођење поступка за расправљање заоставштине, као и процесне радње које су у искључивој надлежности јавних бележника.²⁷

У време кад је наша држава уводила јавнобележничку делатност, готово све земље у региону су у својим правним системима већ имале јавнобележничку службу. У Републици

¹⁴ М. Живковић, В. Живковић, *О увођењу јавног бележништва у Србији*, (2012); преузето 5. 1. 2017. hrcak.srce.hr/file/161632.

¹⁵ *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁶ Измене и допуне Закона о јавном бележништву објављене су у *Службеном гласнику РС*, бр. 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон, 93/2014 – др. закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁷ *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁸ *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹⁹ *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 и 6/2015.

²⁰ *Службени гласник РС*, бр. 93/2014 и 22/2015.

²¹ *Службени гласник РС*, бр. 93/2014, 121/2014 и 6/2015.

²² *Службени лист СРЈ*, бр. 33/1997 и 31/2001 и *Службени гласник РС*, бр. 30/2010.

²³ *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 и 5/2015.

²⁴ *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989 и 57/1989, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/1993 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003.

²⁵ *Службени гласник РС*, бр. 115/2005, 60/2015, 63/2015 и 83/2015.

²⁶ Опширније о изменама и допуна закона видети у: М. Трговчевић Прокић, *Измене Закона о јавном бележништву*; у: Шаркић Н. (ур.), *Нови прописи у Републици Србији*, Београд, 2015, стр. 174–201.

²⁷ Г. Станковић, М. Трговчевић Прокић, *Измене и допуне Закона о ванпарничном поступку*; у: Шаркић Н. (ур.), *Нови прописи у Републици Србији*, Београд, 2015, стр. 127–128.

Хрватској јавнобележничка служба поново је успостављена 1995. године, Законом о јавном бележничтву.²⁸ Изворним текстом овог Закона, јавнобележничкој служби дата је релативно уска правозаштитна функција. Задатак јавних бележника био је да састављају и оверавају исправе, да по налогу суда или других органа обављају законом одређене послове, као и да примају на чување исправе, новац, хартије од вредности и др. Временом, надлежност јавних бележника сукцесивно је проширивана. Готово десет година након доношења Закона о јавном бележничтву, 2003. године, донет је Закон о наслеђивању²⁹ којим је јавним бележницима поверено спровођење неспорних оставинских поступака, као и састављање тестамената и наследноправних уговора. Законом о обвезним односима³⁰ из 2005. године поверено им је састављање уговора о доживотном издржавању.³¹

Институција нотара у правни систем Босне и Херцеговине уводи се Законом о нотарима Федерације Босне и Херцеговине.³² Након доношења овог Закона, уследило је усвајање Закона о нотарима Дистрикта Брчко³³ и Закона о нотарима Републике Српске,³⁴ које карактерише међусобна хармонизованост.³⁵ Крајем 2014. године Федерација Босне и Херцеговине донела је нови Закон о наслеђивању,³⁶ који представља кодификован пропис који обједињује и материјални и процесни део наследног права, који су до тада били регулисани у два различита закона. Као најзначајније новине овај Закон уводи надлежност нотара да као повереници суда решавају оставинске поступке, али и један потпуно нов институт – уговор о наслеђивању.³⁷

Усвајањем Закона о нотаријату³⁸ 1994. године Словенија поново успоставља институцију нотара, која је првенствено била намењена обезбеђивању правне сигурности

²⁸ Закон о јавном билежничтву, *Narodne novine*, br. 78/1993, 29/1994, 16/2007, 75/2009 i 120/2016.

²⁹ Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 i 33/2015.

³⁰ Закон о обвезним односима, *Narodne novine*, br. 35/2005, 41/2008, 125/2011 i 78/2015.

³¹ М. Дика, „Izvanparnična“ i concilijacijska funkcija javnih bilježnika – de lege lata i de lege ferenda, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 59, br. 6 (2009.), str. 1154–1155.

³² *Službene novine FBiH*, br. 45/2002.

³³ *Službeni glasnik*, br. 09/2003 i 17/2006.

³⁴ *Službeni glasnik*, br. 86/2004, 02/2005, 74/2005, 76/2005, 91/2006, 37/2007, 50/2010 i 78/2011.

³⁵ Е. Оруч, *Savremene tendencije u razvoju institucije notara*; преузето 4. 1. 2017. http://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/godina_5_broj_8/05%20Oruc.pdf

³⁶ Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

³⁷ Информације преузете 9. 1. 2017. године са интернет адресе <http://www.avaz.ba/clanak/145262/novi-zakon-o-nasljedivanju-u-fbih-vanbracni-partneri-postaju-jednaki-u-porodicnom-i-nasljednom-pravu?url=clanak/145262/novi-zakon-o-nasljedivanju-u-fbih-vanbracni-partneri-postaju-jednaki-u-porodicnom-i-nasljednom-pravu>.

³⁸ Закон о нотаријату, *Uradni list RS*, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 i 91/2013.

у пословању субјеката грађанског права. Усвајањем овог Закона на notare је пренет претежни део судских послова, везан за састављање и оверавање исправа, као и за уступање и расподелу имовине за живота и уговор о доживотном издржавању.³⁹ Материја наследног права, у Републици Словенији, свеобухватно је уређена Законом о наслеђивању⁴⁰ који садржи и материјалне и процесне норме везане за институт наслеђивања.

Република Македонија у свој правни систем уводи јавнобележничку службу, латинског типа, Законом о вршењу нотарских послова⁴¹ из 1996. године. Први нотари почели су са радом 1998. године, када је и основана Јавнобележничка комора.⁴² Овај закон био је у примени све до доношења Закона о нотаријату,⁴³ 2007. године. Тренутно је на снази нови Закон о нотаријату из 2016. године.⁴⁴ Законом о нотаријату наставља се процес растерећења судова у сфери парничног, ванпарничног и извршног поступка. Што се тиче наследно-правног уређења, у Републици Македонији се примењује више закона. Наиме, Закон о наслеђивању⁴⁵ садржи материјалне правне норме којима се уређује законско, нужно и тестаментално наслеђивање. Формална правила којима се регулише оставински поступак и остваривање права наследника регулисана су Законом о ванпарничном поступку,⁴⁶ у ком је, као најзначајнија новина, предвиђено овлашћење нотара да као судски повереници спроводе радње и доносе одлуке у оставинском поступку.⁴⁷ Уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању регулисани су Законом о облигационим односима.⁴⁸

³⁹ В. Ријавец, Улога нотара у грађанском праву Словеније, *Анали Правног факултета у Београду*, год. 58, бр. 1 (2010), стр. 108–129.

⁴⁰ Закон о dedovanju (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/1976, 23/1978, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 i 63/2016.

⁴¹ Законот за вршење на нотарските работи, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 59/1996 и 25/1998.

⁴² Деталније о увођењу нотаријата у Републици Македонији видети у: А. Јаневски, Улога нотара у растерећењу судова у Републици Македонији, у: Станковић Г. (ур.), *Двадесет година Закона о ванпарничном поступку*, Ниш, 2003, стр. 35–38.

⁴³ Законот за нотаријатот, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 55/2007, 86/2008, 139/2009 и 135/2011.

⁴⁴ Закон за нотаријатот, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 72/2016.

⁴⁵ Закон за наследувањето, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001.

⁴⁶ Закон за вонпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008.

⁴⁷ Д. Мицковик, А. Ристов, *Наследно право*, Скопје, 2016, стр. 29–30.

⁴⁸ Закон за облигационите односи, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009.

Јавнобележничка служба у Црној Гори успостављена је Законом о нотарима⁴⁹ из 2005. године. Област наследног права регулисана је уз помоћ неколико законских текстова. Наиме, материјално наследно право регулисано је Законом о наслеђивању.⁵⁰ Поступак за расправљање заоставштине, регулисан је Законом о ванпарничном поступку,⁵¹ а уговор о доживотном издржавању и уговор о уступању и расподели имовине за живота регулисани су Законом о облигационим односима.⁵²

II ОВЛАШЋЕЊА ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА ПРИЛИКОМ САСТАВЉАЊА ЗАВЕШТАЊА И ЗАКЉУЧЕЊА ПРАВНИХ ПОСЛОВА КОЈИ СУ ОД НАРОЧИТОГ ЗНАЧАЈА ЗА УСТАНОВУ НАСЛЕЂИВАЊА

2.1. Јавнобележничко завештање у савременом српском праву

Завештање (тестамент) јесте једнострана, строго лична и увек опозива изјава воље завештајно способног лица којом оно, без накнаде, распоређује своју имовину за случај смрти, у једној од прописаних форми.⁵³ Конститутивна форма завештања спречава злоупотребе воље завештаоца, омогућава поуздано сазнање о постојању и садржини завештања, а више облика завештања омогућава завештаоцима да своју последњу вољу прилагоде околностима у којима се налазе. Законом о наслеђивању Републике Србије⁵⁴ предвиђено је девет облика завештања: својеручно завештање, писмено завештање пред сведоцима, судско завештање, конзуларно завештање, међународно завештање, бродско завештање, војно завештање, усмено завештање, као и јавнобележничко завештање.⁵⁵

Јавнобележничко завештање, као облик завештања, није било предвиђено у изворном тексту Закона о наслеђивању. Оно је, у наш правни систем, уведено након доношења Закона о јавном бележничтву којим је јавним бележницима дата могућност да састављају завештања. Изменама и допунама Закона о наслеђивању,⁵⁶ члану 111 додат је став „а“ под

⁴⁹ *Službeni list CG*, br. 68/2005 i 49/2008.

⁵⁰ *Službeni list CG*, br. 74/2008.

⁵¹ *Službeni list CG*, br. 27/2006.

⁵² *Službeni list CG*, br. 47/2008.

⁵³ Детаљније о битним особинама завештања видети у: Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2011, стр. 193–195.

⁵⁴ *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

⁵⁵ Видети чл. 84–111а Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 и 6/2015.

⁵⁶ Закон о изменама и допунама Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 6/2015.

називом „јавнобележничко завештање“. Овим чланом законодавац прописује да јавни бележник саставља јавнобележничко завештање у форми јавнобележничког записа, не прецизирајући притом правила по којима ће јавни бележник поступати. Логичким тумачењем одредаба Закона о наслеђивању долази се до закључка да јавни бележник саставља јавнобележничко завештање у облику јавнобележничког записа, користећи правила која важе за састављање исправа. Поступак састављања исправа регулисан је Законом о ванпарничном поступку.⁵⁷

Завештање може саставити сваки јавни бележник, независно од тога где се налази пребивалиште, односно боравиште завештаоца и независно од тога где се налазе непокретности којима завешталац располаже.⁵⁸ Након утврђивања идентитета завештаоца, јавни бележник се упознаје са садржином завештања. Јавни бележник ову изјаву воље уноси у исправу, пазећи при томе да воља завештаоца буде јасно изражена, по могућству његовим речима. Приликом састављања завештања јавни бележник је дужан да завештаоцу објасни смисао и последице овог правног посла, као и да му укаже на двосмислене, нејасне или неразумљиве одредбе, уколико постоје.⁵⁹ Након што је завештање састављено, чита се завештаоцу, како би се уверио да је његова воља у свему верно унета. Затим следи потписивање завештања од стране завештаоца и јавног бележника.

Новелираним Законом о ванпарничном поступку прописане су ситуације у којима је за састављање завештања потребно присуство сведока (на пример, уколико је завешталац неписмен, глув, слабовид).⁶⁰ Оно што се овде јавља као проблем јесте чињеница да Закон о наслеђивању и Закон о ванпарничном поступку предвиђају различит круг лица која не могу бити сведоци приликом састављања завештања. Закон о наслеђивању предвиђа да сведок не може бити лице које је са завештаоцем крвни сродник у правој линији, побочни сродник (закључно са четвртим степеном сродства), тазбински сродник (закључно са другим степеном сродства), сродник по усвојењу, супружник, бивши супружник,

⁵⁷ *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

⁵⁸ Видети чл. 165 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

⁵⁹ Видети чл. 171 и 172 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

⁶⁰ Видети чл. 173 до 181 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

ванбрачни партнер или бивши ванбрачни партнер, старалац или бивши старалац и штићеник или бивши штићеник.⁶¹ Закон о ванпарничном поступку предвиђа ову групу лица, али им додаје сва лица која су у таквом односу са јавним бележником, а не само са завештаоцем, као и лица на чији правни положај завештање може непосредно или посредно утицати. Овакво стање ствари може довести до неједнаког поступања јавних бележника у истоветним стварима, што ће утицати и на сигурност, односно несигурност правног промета.⁶²

Као што је већ речено, јавнобележничко завештање саставља се у облику јавнобележничког записа. Услед недостатка прецизнијег уређења у Закону о наслеђивању, садржина јавнобележничког завештања уређена је одредбама Закона о јавном бележничтву које се односе на садржину јавнобележничког записа. Јавнобележничко завештање, између осталог, мора садржати: податке о јавном бележнику (име и презиме, седиште и изјаву да поступа у својству јавног бележника), личне податке завештаоца (име и презиме, адресу, датум и место рођења), сам текст садржине завештања, датум и место састављања завештања, изјаву јавног бележника да је завешталац поучен о садржини и правним последицама своје изјаве воље, потпис завештаоца и сведока, уколико су учествовали, као и потпис и печат јавног бележника. Уколико завештање не садржи ове податке неће имати дејство јавне исправе.⁶³

2.2. Јавнобележничко завештање у правима бивших југословенских република

Словеначким Законом о нотаријату предвиђено је да јавнобележнички тестамент може имати два облика. Први је тестамент који, на основу усменог казивања завештаоца, саставља јавни бележник у облику нотарског записа. Други је писана изјава последње воље завештаоца коју он подноси јавном бележнику на потврђивање.⁶⁴ Што се тиче завештања састављеног у облику јавнобележничког записа, захтеви форме проистичу из

⁶¹ Видети чл. 113 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

⁶² Више о томе видети у: Н. Стојановић, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије?, *ПРАВО – теорија и пракса*, бр. 7–9 / 2015, стр. 14–16.

⁶³ Видети чл. 84 Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

⁶⁴ В. Ријавец, *op. cit.*, стр. 127.

одредаба Закона о нотаријату,⁶⁵ којима су уређене нотарске испрве. Овај Закон уређује и поступак састављања нотарских исправа, као и њихову садржину. Као и у нашем праву, јавнобележничко завештање мора садржати: податке о јавном бележнику и завештаоцу, саму изјаву воље, датум и место састављања завештања, потписе странке и јавног бележника. Такође, нотар је дужан завештаоцу објаснити правне последице ове изјаве воље и упозорити га на нејасне, неразумљиве и двосмислене одредбе.⁶⁶ Писани тестамент, кога завешталац предаје јавном бележнику, има својство јавног тестамена, тек онда када га нотар потврди. Уколико завештање садржи битне елементе форме нотарског записа (име завештаоца, последњу вољу, датум и потпис), нотар га потврђује тако што у њега уноси своје податке, податке о утврђивању идентитета завештаоца, напомену да је завештање завештаоцу прочитано и на крају свој потпис и печат. Уколико завештање не садржи све елементе, нотар саставља посебну исправу са тим елементима, коју спаја са завештањем и потписује га. За овај облик завештања није потребно присуство сведока, што није случај код првог облика завештања.⁶⁷ Након што нотар састави јавнобележничко завештање, или након што прими тестамент на чување, подаци о постојању тестамена се уписују у Централни регистар тестамената.⁶⁸ Централни регистар тестамената води Нотарска комора Словеније као компјутеризовану базу података о састављеним тестаментима.⁶⁹ Овакво законско решење може бити узор нашем законодавцу, јер постојање једног таквог регистра омогућава органу који спроводи поступак за расправљање заоставштине, да на поуздан и ефикасан начин сазна да ли је оставилац сачинио завештање, где и код кога се то завештање налази.

Закон о наслеђивању Републике Хрватске⁷⁰ не предвиђа постојање јавнобележничког завештања, али се као један од облика завештања уређује јавна опорука (јавно завештање). Завештање ће имати облик јавног завештања, ако је завешталац своју последњу вољу изјавио у облику јавне исправе коју му је саставило за то овлашћено лице. Овлашћене особе за састављање завештања у Републици Хрватској јесу судија општинског суда,

⁶⁵ Закон о notariatu, *Uradni list RS*, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 i 91/2013.

⁶⁶ Више о садржини нотарског записа видети у чл. 43–46 Закон о notariatu, *Uradni list RS*, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 i 91/2013.

⁶⁷ Опширније видети у: К. Zupančič, *Dedovanje z uvodnimi pojasnili*, Ljubljana, 2005, стр. 82–83.

⁶⁸ „Centralni register oporok“

⁶⁹ В. Ријавец, *op. cit.*, стр. 127.

⁷⁰ Закон о nasljeđivanju, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 i 33/2015.

судски помоћник у општинском суду или јавни бележник.⁷¹ Након утврђивања идентитета завештаоца, јавни бележник саставља завештање на основу усменог казивања завештаоца, трудећи се да што верније пренесе завештаочеву вољу. Састављено завештање јавни бележник ће прочитати завештаоцу, указати му на правне последице изјављене воље и на послетку му дати да завештање потпише. О овим радњама јавни бележник саставља записник којим доказује да су радње предузете, а затим тај записник потписују и завешталац и јавни бележник.⁷² И у хрватском праву, као и у Словенији, јавни бележник шаље обавештење о састављеном завештању у Хрватски уписник завештања.

У Федерацији Босне и Херцеговине овлашћења нотара приликом састављања завештања нису јединствено уређена, а ни хармонизована. Када су доношени, закони о нотарима сва три дела БиХ, били су међусобно усклађени, али нису предвиђали овлашћења јавних бележника за састављање јавнобележничког завештања. Прва је помак у тој области начинила Република Српска, која је доношењем Закона о наслеђивању,⁷³ нотарима дала могућност да састављају завештања.⁷⁴ Законом о наслеђивању Републике Српске, није предвиђено јавнобележничко завештање, као посебан облик завештања, већ је само једном законском одредбом предвиђено да завештање може сачинити и јавни бележник, у форми оригинала нотарски обрађене исправе. Нотар је дужан да тестамент запечати, стави у посебан омот и чува у својој архиви или га предаје завештаоцу на његов захтев.⁷⁵ Федерација Босне и Херцеговине, 2014. године, доноси нови Закон о наслеђивању.⁷⁶ Овим Законом, предвиђен је нотарски тестамент, као посебан облик завештања. Нотарски тестамент саставља јавни бележник у форми „нотарски обрађене исправе“ и у складу са прописима који уређују поступак састављања те исправе.⁷⁷ Садржина и поступак нотарске обраде исправе регулисани су Законом о нотарима.⁷⁸ Нотар, након што утврди идентитет и завештајну способност завештаоца, саставља завештање, на основу усмене изјаве воље завештаоца. Нотар је у обавези да странку поучи

⁷¹ N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, стр. 138.

⁷² Видети чл. 32 и 33 *Zakon o nasljeđivanju*, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 i 33/2015.

⁷³ *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 i 91/2016.

⁷⁴ М. Povlakić, *Nadležnost notara u Bosni i Hercegovini*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 63, br. 2 (2013), str. 276.

⁷⁵ Видети чл. 72 *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 i 91/2016 .

⁷⁶ *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

⁷⁷ Видети чл. 70 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

⁷⁸ *Zakon o notarima*, *Službene novine FBiH*, br. 45/2002.

о правним последицама изјаве воље и да је упозори на нејасне и двосмислене одредбе, како би се искључиле забуне и сумње. Изворник исправе се потом чита завештаоцу и даје му се на потписивање. На крају, јавни бележник исправу потписује и на њу ставља печат.⁷⁹ Законом о наслеђивању предвиђено је евидентирање тестаментата у Регистар тестаментата и других наследноправних послова. У овом регистру не чувају се само подаци о сачињеним завештањима, већ и о уговорима о наслеђивању и уговорима о одрицању од наслеђа које није отворено.⁸⁰

У Црној Гори, приликом сачињавања завештања, јавни бележник је дужан применити одредбе трију закона: Закона о наслеђивању,⁸¹ Закона о ванпарничном поступку⁸² и Закона о нотарима.⁸³ Наиме, Закон о наслеђивању, као један од облика тестаментата, предвиђа судски тестамент, кога завештаоцу могу саставити судија основног суда или нотар, поштујући правила ванпарничног поступка. Оно што се овде може јавити као проблем приликом примене права јесте чињеница да се у Закону о нотарима,⁸⁴ наводи да нотар саставља тестамент у форми нотарског записа, а Закон о ванпарничном поступку,⁸⁵ на чију примену упућује Закон о наслеђивању,⁸⁶ предвиђа да се последња изјава воље завештаоца уноси у записник. Логичким тумачењем одредаба Закона о нотарима, могло би се доћи до закључка да би, ипак, требало применити одредбе Закона о ванпарничном поступку, јер Закон о нотарима, када је реч о састављању нотарског тестаментата, упућује и на примену правила која важе за судски тестамент.⁸⁷ Законом о ванпарничном поступку, предвиђено је да суд, односно јавни бележник, приликом састављања завештања најпре утврђује идентитет и завештајну способност завештаоца, а затим на основу усменог казивања завештаоца, његову изјаву последње воље верно уноси у записник. Након што завешталац прочита записник о састављеном завештању и увери се да је његова воља верно унета,

⁷⁹ За више детаља о поступку нотарске обраде исправа видети чл. 74–89 *Zakon o notarima, Službene novine FBiH*, br. 45/2002.

⁸⁰ Видети чл. 124 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

⁸¹ *Zakon o nasljeđivanju, Službeni list CG*, br. 74/2008.

⁸² *Zakon o vanparničnom postupku, Službeni list RCG*, br. 27/2006.

⁸³ *Zakon o notarima, Službeni list RCG*, br. 68/2005, *Službeni list CG*, br. 49/2008.

⁸⁴ Видети чл. 52 *Zakon o notarima, Službeni list RCG*, br. 68/2005, *Službeni list CG*, br. 49/2008.

⁸⁵ Видети чл. 201 *Zakon o vanparničnom postupku, Službeni list RCG*, br. 27/2006.

⁸⁶ Видети чл. 69 *Zakon o nasljeđivanju, Službeni list CG*, br. 74/2008.

⁸⁷ Видети чл. 52 *Zakon o notarima, Službeni list RCG*, br. 68/2005, *Službeni list CG*, br. 49/2008.

потпишује га. Записник потпишује и јавни бележник.⁸⁸ Закон о наслеђивању предвиђа да се чињенице о састављању и чувању тестамената евидентирају у Регистар тестамената, који води Нотарска комора.⁸⁹

У правном систему Републике Македоније није предвиђено постојање јавнобележничког завештања, као посебног облика завештања. Законом о нотаријату, нотарима је признато право да састављају завештања, али по правилима која важе за састављање судског тестаментa.⁹⁰ Оно што се може замерити македонском законодавцу јесте чињеница да Закон о ванпарничном поступку⁹¹ и Закон о наслеђивању⁹² нису усклађени са Законом о нотаријату, па се тако долази до ситуације, да се нотар уопште не „појављује“ у деловима ових закона који се односе на састављање завештања. Правила која важе за суд, приликом састављања судског тестаментa, садржана у Закону о ванпарничном поступку, аналогно се примењују и на јавне бележнике. Суд, односно јавни бележник, најпре утврђује идентитет и тестаменталну способност завештаоца. Након тога, јавни бележник саслушава завештаоца и његову изјаву последње воље верно уноси у записник. Тестамент се затим даје завештаоцу да га прочита. Након читања, записник потпишују завешталац и јавни бележник.⁹³

2.3. Уговори у наследном праву

Правне послове од нарочитог значаја за установу наслеђивања чине наследноправни уговори и облигациони уговори који производе наследноправне последице. У групу наследноправних уговора убрајају се: уговор о наслеђивању, уговор о будућем наследству или испоруци (легату), уговор о одрицању од наслеђа које није отворено и уговор о садржини завештања. Облигациони уговори који производе одређене наследноправне

⁸⁸ Састављање судског тестаментa у Црној Гори регулисано је чл. 190–206 Закон о ванпарничном поступку, *Službeni list RCG*, бр. 27/2006.

⁸⁹ Видети чл. 120 Закон о наслеђивању, *Službeni list CG*, бр. 74/2008.

⁹⁰ Видети чл. 67 Закон за нотаријатот, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 72/2016.

⁹¹ Закон за ванпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008.

⁹² Закон за наследувањето, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001.

⁹³ Опширније видети у чл. 251–264 Закон за ванпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008.

последнице јесу уговор о доживотном издржавању, уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о преносу наследног дела.⁹⁴

2.3.1. Наследноправни уговори у праву Републике Србије

Уговор о наслеђивању јесте правни посао *mortis causa*, којим једна уговорна страна одређује другу уговорну страну за свог универзалног сукцесора, којим се уговорне стране међусобно одређују за наследнике или којим обе уговорне стране одређују за наследника неко треће лице.⁹⁵ У правним системима који га предвиђају, овај уговор представља најјачи правни основ наслеђивања и има приоритет у односу на тестамент и закон.⁹⁶

У домаћем праву уговор о наслеђивању је ништав правни посао.⁹⁷ Овом уговору се „замера“ то што ограничава могућност завештајног располагања, спекулативног је карактера, доводи до компликованих случајева расправљања заоставштине и не пружа довољне гаранције уговорном наследнику, с обзиром на то да оставиоцу остаје могућност слободног располагања својом имовином пословима *inter vivos*.⁹⁸ Поред ових критика, у литератури се истичу и добре особине овог уговора. Наиме, уговором о наслеђивању остају загарантована права нужних наследника, јер је слобода уговорног располагања путем уговора о наслеђивању ограничена правом на нужни део нужних наследника. Такође, овај уговор се може користити и као инструмент за планирање наслеђивања у комбинацији са уређивањем брачног режима.⁹⁹

Оно што се мора истаћи јесте тенденција законодавца да се овај правни посао уведе у наш правни систем. Наиме, у Нацрту Грађанског законика Републике Србије,¹⁰⁰ предвиђа се могућност закључења уговора о наслеђивању. Уговор којим једно лице оставља своју заоставштину или њен део у наслеђе свом саговорнику, могу закључити само супружници, у корист деце једног или другог супружника, у корист њихове заједничке деце, усвојеника или других потомака. Уговор мора бити сачињен у писаној форми,

⁹⁴Н. Стојановић, Улога јавних бележника у наследноправним стварима, *Правни живот*, бр. 12/2011, стр. 35.

⁹⁵Н. Стојановић, *Наследно право*, ... , стр. 354.

⁹⁶Д. Мицковик, А. Ристов, Реформите во наследното и семјеното право и ингеренциите на нотарите, *Нотариус*, бр. 19, стр. 71.

⁹⁷Видети чл. 179 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

⁹⁸Н. Стојановић, *Наследно право*, ... , стр. 354–355.

⁹⁹Д. Мицковик, А. Ристов, *Наследно право*, ... , стр. 244–245.

¹⁰⁰Текст Нацрта грађанског законика Републике Србије може се преузети са сајта: <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>.

оверен од стране судије или у форми јавнобележничког записа.¹⁰¹ Увођење уговора о наслеђивању у наш правни систем, може допринети већем остварењу слободе у уређивању правних односа, према потребама и могућностима правних субјеката, што ће довести и до вишег степена правне сигурности.¹⁰²

Уговори о будућем наследству или испоруци (легату) обухватају уговоре којима будући наследник, са накнадом или без ње, отуђује наследство коме се нада из заоставштине будућег оставица, као и друге уговоре који за свој предмет имају заоставштину лица које је још у животу. У нашем праву овај уговор је ништав. Овакво законско решење спречава: наследника да непромишљено отуђи свој наследни део; предузимање противправних радњи са циљем лишавања живота оставиоца, ради бржег стицања његове заоставштине, као и неизвесност трећег лица, у погледу стицања добара која ће чинити наследство.¹⁰³ И у Нацрту грађанског законика Републике Србије предвиђена је ништавост овог уговора.¹⁰⁴

Уговором о одрицању од наслеђа које није отворено, једна уговорна страна, обавезује се другој уговорној страни да неће учествовати у расподели заоставштине, после отварања њеног наслеђа. Законом о наслеђивању овај уговор је забрањен, сматра се ништавим.¹⁰⁵ Међутим, мора се истаћи чињеница да је, у нашем народу, овај уговор закључен у усменој форми, готово свакодневна појава.¹⁰⁶

Уговор о садржини завештања јесте уговор којим се једна уговорна страна обавезује другој уговорној страни да ће одређене одредбе унети или не унети у своје завештање, или да ће опозвати какво завештајно располагање, или да то неће учинити.¹⁰⁷ Наш правни систем овај уговор сматра ништавим.¹⁰⁸

¹⁰¹ Видети чл. 2776–2778 Нацрта грађанског законика Републике Србије, преузето 29. 9. 2016. <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>

¹⁰² Н. Стојановић, Преднацрт Грађанског законика Републике Србије и наслеђивање, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, LXII, Ниш, 2012, стр. 202.

¹⁰³ Н. Стојановић, *Наследно право*, ... , стр. 355–356.

¹⁰⁴ Видети чл. 2780 Нацрта Грађанског законика Републике Србије.

¹⁰⁵ Видети чл. 218 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹⁰⁶ Н. Стојановић, *Наследно право*, ... , стр. 358–359.

¹⁰⁷ *Ibid.*, стр. 359.

¹⁰⁸ Видети чл. 181 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

2.3.2 Наследноправни уговори у правима бивших југословенских република

Правни системи свих бивших југословенских република предвиђају ништавост уговора о садржини завештања и уговора о будућем наследству или испоруци (легату).¹⁰⁹

Уговор о наслеђивању ништав је у свим републикама бивше СФРЈ, осим у Федерацији Босне и Херцеговине. Наиме, Законом о наслеђивању Босне и Херцеговине, предвиђена је ништавост уговора о наслеђивању, али је дозвољено закључење овог уговора између брачних или ванбрачних партнера.¹¹⁰ Закључење овог уговора не ограничава могућност располагања имовином за живота и не утиче на примену одредаба о нужном наслеђивању. Уговор се закључује у форми нотарски обрађене исправе и обавеза је нотара да странке поучи о правним последицама уговора о наслеђивању и о могућностима његовог раскида или опозива.¹¹¹

Уговор о одрицању од наслеђа које није отворено предвиђен је у готово свим републикама бивше СФРЈ, осим у Македонији где овај уговор не производи правно дејство.¹¹² Ове државе генерално предвиђају да одрицање од наслеђа које није отворено не производи правно дејство, али дају могућност потомку, који је способан да самостално располаже својим правима, да се уговором с претком може одрећи наследства које би му припало након смрти претка. У Хрватској и у Федерацији Босне и Херцеговине могућност закључења овог уговора дата је и брачним партнерима.¹¹³ У погледу форме овог уговора у упоредном праву срећу се различита решења. У Хрватској овај уговор мора бити закључен

¹⁰⁹ Видети чл. 133 и 134 Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 122 и 123 Закон о наслеђивању, *Službeni list CG*, br. 74/2008; чл. 103 и 104 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; чл. 8 и 10 Закон за наслеђивање, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001; чл. 126 и 127 Закон о наслеђивању, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 и 91/2016; чл. 104 и 105 Закон о наслеђивању (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/76, 23/78, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 и 63/2016.

¹¹⁰ Видети чл. 125 и 126 Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

¹¹¹ Уговор о наслеђивању уређен је чл. 125–132 Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

¹¹² Видети: чл. 167 Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 135 Закон о наслеђивању, *Službeni list CG*, br. 74/2008; чл. 134 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; чл. 158 Закон о наслеђивању, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 и 91/2016; чл. 137 Закон о наслеђивању (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/76, 23/78, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 и 63/2016.

¹¹³ Видети: чл. 134 ст. 2 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; чл. 167 ст. 2 Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014.

у писаном облику, у форми јавнобележничког акта или оверен (солемнизован) од стране јавног бележника или суда. Слично решење садржано је и у законима Црне Горе и Републике Српске, који предвиђају писану форму уговора уз јавнобележничку или судску оверу.¹¹⁴ У Босни и Херцеговини овај уговор има форму нотарски обрађене исправе.¹¹⁵ Словеначко право, за уговор о одрицању од наслеђа које није отворено, предвиђа форму нотарског записа.¹¹⁶

2.3.3. Уговор о доживотном издржавању у савременом српском праву

Уговор о доживотном издржавању јесте уговор којим се једно лице (давалац издржавања) обавезује другом лицу (примаоцу издржавања) да ће га до краја живота издржавати, бринути о њему и после смрти сахранити, а прималац издржавања се обавезује да ће се након његове смрти на даваоца издржавања пренети својина тачно одређених ствари или права.¹¹⁷ Уговор о доживотном издржавању јесте уговор *intuitu personae* и спада у групу теретних, обострано обавезујућих, алеаторних и строго формалних правних послова.¹¹⁸ Што се тиче форме, изворним текстом Закона о наслеђивању предвиђено је да уговор о доживотном издржавању мора бити састављен у писаном облику и оверен од стране судије.¹¹⁹ С друге стране, доношењем Закона о јавном бележничтву за ову врсту уговора била је предвиђена форма јавнобележничког записа.¹²⁰ Ову противуречност законодавац је отклонио тако што је изменама и допунама Закона о наслеђивању за уговор о доживотном издржавању предвиђена форма јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе,¹²¹ а изменама и допунама Закона о јавном бележничтву детаљно је уређен поступак солемнизације.¹²²

¹¹⁴ Опширније о овом уговору видети у: М. Radović, Е. Bikić, S. Suljević, *Notarijat u Crnoj Gori*, Podgorica, 2010, стр. 247–248.

¹¹⁵ Видети чл. 167 ст. 3 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, бр. 80/2014.

¹¹⁶ Видети чл. 47 *Zakon o notariatu*, *Uradni list RS*, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 i 91/2013.

¹¹⁷ Видети чл. 194 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹¹⁸ Детаљније видети у: Н. Стојановић, *Наследно право*, ... , стр. 371–372.

¹¹⁹ Н. Стојановић, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању?, ... , стр. 17.

¹²⁰ Видети чл. 82 Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011.

¹²¹ Видети чл. 195 ст. 1 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹²² Видети чл. 93а–93ђ Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

Потврђивање (солемнизација) уговора о доживотном издржавању врши се стављањем клаузуле о потврђивању (солемнизационе клаузуле). Клаузула о потврђивању ставља се на посебну исправу коју јавни бележник повезује с уговором.¹²³ Ова клаузула представља услов пуноважности правног посла и њоме јавни бележник гарантује да је уговор прочитан странкама, да су оне изјавиле да његова садржина у свему одговара њиховој правој вољи и да су га својеручно потписале.¹²⁴ Клаузула о потврђивању, између осталог, садржи: податке о јавном бележнику (име и презиме, седиште и др.); личне податке уговорних страна (име и презиме, адресу, датум рођења); начин на који је утврђен њихов идентитет; изјаву јавног бележника којом гарантује да је исправа прочитана, да одговара правој вољи странака и да су је странке потписале; означавање исправа које се прилажу уговору; датум и час потврђивања уговора; изјаву да су странке поучене о садржини и последицама правног посла, да су упозорене на нејасне и двосмислене одребе, као и да су при таквим изјавама остале; потписе странака и других учесника (уколико их је било), као и потпис и печат јавног бележника.¹²⁵ Приликом солемнизације уговора јавни бележник је дужан да уговорнике упозори да имовина која је предмет уговора не улази у састав заоставштине примаоца издржавања и да се њоме не могу намирити нужни наследници.¹²⁶ Приликом потврђивања уговора, јавни бележник испитује да ли странке имају правну и пословну способност потребну за закључење правног посла,¹²⁷ као и да ли је правни посао дозвољен, односно да није у супротности са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима. Ако ови услови нису испуњени, јавни бележник решењем одбија да потврди уговор.¹²⁸

Нацрт грађанског законика Републике Србије, у односу на тренутно важећи Закон о наслеђивању, не предвиђа ништа ново у погледу форме и садржине уговора о доживотном

¹²³ Видети чл. 93в Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹²⁴ М. Трговчевић Прокић, *Измене Закона о јавном бележничтву, ...*, стр. 178.

¹²⁵ Видети чл. 93б Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹²⁶ Видети чл. 195 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹²⁷ Ова законска формулација мора се „замерити“ законодавцу, јер физичко лице стиче правну способност тренутком рођења, па самим тим нема потребе за каснијим утврђивањем њеног постојања.

¹²⁸ Одредбе чл. 93д и 93ђ Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

издржавању. Једина новина јесте да овај уговор неће моћи да закључе супружници, уколико буде уведен уговор о наслеђивању у наш правни систем.¹²⁹

2.3.4. Уговор о доживотном издржавању у правним системима бивших југословенских република

Уговор о доживотном издржавању различито је уређен у правним системима бивших југословенских република. У Словенији, Хрватској, Македонији и Црној Гори уређен је Законом о облигационим односима,¹³⁰ а у Босни и Херцеговини и Републици Српској законима о наслеђивању.¹³¹ У свим републикама бивше СФРЈ улога јавног бележника приликом састављања овог уговора је веома значајна. Словеначки закон прописује да уговор о доживотном издржавању мора бити састављен у форми нотарског записа, а босанско-херцеговачко и право Републике Српске предвиђају форму нотарски обрађене исправе.¹³² Право Црне Горе прописује да уговор о доживотном издржавању мора бити састављен у писаној форми и оверен од стране нотара.¹³³ Македонски и Хрватски законодавци дају уговорним странама могућност избора форме уговора о доживотном издржавању, што иде у прилог бољој примени начела слободе уговарања. У Македонији уговор о доживотном издржавању мора бити закључен у писменој форми и оверен код суда или нотара, а у Хрватској овај уговор може бити у форми јавнобележничког акта или у писаној форми оверен (солемнизован) од стране јавног бележника или суда.¹³⁴ Оно око чега се слажу све државе јесте чињеница да приликом састављања или овере овог уговора јавни бележник мора упозорити странке на правне последице правног посла, као и на

¹²⁹ Нацрт Грађанског законика Републике Србије, ... , чл. 2794 и 2795.

¹³⁰ Видети: чл. 557–563 *Obligacijski zakonik*, *Uradni list RS*, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 40/2007 и 64/2016; чл. 579–585 *Zakon o obveznim odnosima*, *Narodne novine*, br. 35/2005, 41/2008, 125/2011 и 78/2015; чл. 1029–1035 *Zakon za obligacionite односи*, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009; чл. 1075–1086 *Zakon o obligacionim odnosima*, *Službeni list CG*, br. 47/2008.

¹³¹ Видети: чл. 146–154 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 139 *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 и 91/2016.

¹³² Видети: чл. 558 *Obligacijski zakonik*, *Uradni list RS*, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 40/2007 и 64/2016; чл. 147 ст. 1 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 139 ст. 2 *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 и 91/2016.

¹³³ Видети чл. 1076 *Zakon o obligacionim odnosima*, *Službeni list CG*, br. 47/2008.

¹³⁴ Видети: чл. 1030 ст. 1 *Zakon za obligacionite односи*, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009; чл. 580 ст. 1 *Zakon o obveznim odnosima*, *Narodne novine*, br. 35/2005, 41/2008, 125/2011 и 78/2015.

чињеницу да имовинска добра која су предмет уговора не улазе у састав заоставштине примаоца издржавања и да се из њих не могу намирити нужни наследници.

2.3.5. Уговор о уступању и расподели имовине за живота у праву Републике Србије

Уговор о уступању и расподели имовине за живота јесте правни посао којим предак (уступилац имовине) уступа и расподељује за живота својим потомцима (примаоцима имовине) сву своју имовину или њен део, који постоји у време закључења уговора.¹³⁵ Имовинска добра која су била предмет уговора не улазе у састав заоставштине претка, а да би уговор пуноважно настао са њим се морају сагласити сви потомци уступеоца који би по закону били позвани на наслеђе. Уговор о уступању и расподели имовине за живота у нашој држави регулисан је одредбама Закона о наслеђивању.¹³⁶ Што се тиче форме, овај уговор је „пратила иста судбина“ као и уговор о доживотном издржавању, од писаног облика и овере судије, преко јавнобележничког записа до тренутно важеће форме јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе.

Потврђивање (солемнизација) уговора врши се стављањем солемнизационе клаузуле, која је услов пуноважности правног после и којом јавни бележник потврђује да је странкама уговор прочитан, да су се са њим сагласиле и да су га потписале.¹³⁷ Приликом потврђивања (солемнизације) јавни бележник је дужан да странке упозори да уступљена имовина не улази у уступочеву заоставштину и да се из ње не могу намирити његови нужни наследници. Уколико захтеви форме не буду испоштовани, уговор ће се сматрати ништавим.¹³⁸

Нацртом Грађанског законика Републике Србије за уговор о уступању и расподели имовине за живота, као и за уговор о доживотном издржавању предвиђена је форма јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе. Остаје непознаница зашто се Комисија за израду Грађанског законика определила за овакво решење, обзиром на то да је за уговор о наслеђивању, уколико буде уведен, странкама остављена могућност да

¹³⁵ Н. Стојановић, *Наследно право, ...*, стр. 362.

¹³⁶ Видети чл. 182–193 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹³⁷ Поступак солемнизације и садржина солемнизационе клаузуле уређени су чл. 93а до 93ђ Закона о јавном бележништву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹³⁸ Видети чл. 184 Закона о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

бирају да ли ће уговор бити закључен у писаној форми, оверен од стране судије или у форми јавнобележничког записа.¹³⁹ Овакво законско решење, које не оставља могућност избора, није у функцији олакшаног одвијања правног промета и никако не доприноси бољој примени принципа аутономије воље и слободе уговарања, који су прихваћени у нашем правном систему.

2.3.6. Уговор о уступању и расподели имовине за живота у правним системима бивших југословенских република

Уговор о уступању и расподели имовине за живота уређен је наследноправним прописима у Хрватској, Босни и Херцеговини и Републици Српској,¹⁴⁰ а облигационоправним прописима у Словенији, Македонији и Црној Гори.¹⁴¹ Као и у нашем праву, права свих бивших југословенских република предвиђају да предмет уступања може бити само уступиочева имовина или њен део, која постоји у тренутку закључења уговора, да та имовина касније неће бити у саставу заоставштине и да се њоме не могу намирити нужни наследници. Такође, све државе за пуноважност уговора захтевају сагласност свих потомака који би били позвани на наслеђе, с тим што се у Македонији захтева и сагласност супружника уступиоца имовине.¹⁴² Овлашћења и дужности јавног бележника приликом закључења овог уговора различито су уређена. Наиме, у Словенији, Босни и Херцеговини и Републици Српској за ову врсту уговора предвиђена је форма нотарског записа, односно нотарски обрађене исправе.¹⁴³ У Црној Гори, за уговор о уступању и расподели имовине за живота предвиђена је искључива надлежност нотара, па овај уговор мора бити закључен у писаној форми и оверен од нотара.¹⁴⁴ Македонија и Хрватска, као и код уговора о доживотном издржавању, остављају могућност избора

¹³⁹ Видети чл. 2778, 2784 и 2795 Нацрта Грађанског законика Републике Србије.

¹⁴⁰ Видети: чл. 105–115 *Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 i 33/2015; чл. 135–145 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 128–138 *Zakon o nasljeđivanju, Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 i 91/2016.

¹⁴¹ Видети: чл. 546–556 *Obligacijski zakonik, Uradni list RS*, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 40/2007 i 64/2016; чл. 1022 до 1028 *Zakon za obligacionite односи, Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009; чл. 1063–1074 *Zakon o obligacionim односима, Službeni list CG*, br. 47/2008.

¹⁴² Видети чл. 1023 ст. 1 *Zakon za obligacionite односи, Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009.

¹⁴³ Видети: чл. 547 ст. 2 *Obligacijski zakonik, Uradni list RS*, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 40/2007 i 64/2016; чл. 136 ст. 2 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 129 ст. 2 *Zakon o nasljeđivanju, Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 i 91/2016.

¹⁴⁴ Видети чл. 1065 ст. 1 *Zakon o obligacionim односима, Službeni list CG*, br. 47/2008.

уговорних страна у којој ће форми закључити уговор. У Македонији је предвиђена писана форма уговора оверена код суда или нотара, а у Хрватској се уговор може сачинити у три облика: у облику јавнобележничког акта, у форми писане исправе солемнизоване (потврђене) од стране јавног бележника или у форми писане исправе оверене од надлежног судије.¹⁴⁵ Ове одредбе могу послужити као позитиван пример нашем законодавцу приликом уређења наследноправне материје.

2.3.7. Уговор о преносу наследног дела у савременом српском праву

У правном систему Републике Србије закључење уговора о преносу наследног дела регулисано је једном штуром одредбом Закона о наслеђивању.¹⁴⁶ Наиме, члан 231 Закона о наслеђивању предвиђа да сваки наследник, пре деобе наследства, уговором о преносу наследног дела, свој наследни део може пренети на санаследника. У правној литератури срећу се различити ставови о обиму преноса наследног дела, односно да ли се под преносом наследног дела подразумева пренос аликвотног дела активе и пасиве заоставштине или се преносе само права, а да одговорност за оставиочеве дугове, остаје на санаследнику који уступа наследни део. Једна група аутора сматра да уступилац наследног дела и даље остаје носилац права наслеђа,¹⁴⁷ док други сматрају да се уступањем наследног дела, уступилац ослобађа и одговорности за оставиочеве дугове¹⁴⁸ или да солидарно одговара, заједно с лицем коме је наследни део уступљен.¹⁴⁹

За уговор о преносу наследног дела законом је предвиђена форма јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе. Поступак солемнизације исти је као и код уговора о доживотном издржавању и уговора о уступању и расподели имовине за живота, с тим што се не предвиђа обавеза јавног бележника да упозори уговорне стране на правне последице правног посла. У правној литератури има мишљења „да је довољно у текст Закона о

¹⁴⁵ Видети: чл. 1023 ст. 2 Закон за облигационите односи, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009; чл. 106 ст. 2 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, бр. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015.

¹⁴⁶ *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2013 и 6/2015.

¹⁴⁷ Видети, на пример: О. Антић, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, стр. 563; В. Ђорђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, стр. 332–333.

¹⁴⁸ Видети, на пример: С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац, 2004, стр. 582–583.

¹⁴⁹ Видети, на пример: А. Finžgar, *Nasleđivanje*; у: *Enciklopedija imovinskog prava i prava удруженог рада*, Том II, Београд, 1978, стр. 366.

наслеђивању унети правило да је јавни бележник дужан, наследника који уступа наследни део, упозорити да он тиме не губи своје право наслеђа, већ само отуђује наслеђена добра, и притом даље одговара за дугове који чине заоставштину¹⁵⁰. Оно што се може замерити законодавцу јесте чињеница да ни у Нацрту Грађанског законика уговор о преносу наследног дела није детаљније уређен. Наиме, Нацрт садржи истоветне одредбе о преносу наследног дела, као и тренутно важећи Закон о наслеђивању.¹⁵¹

2.3.8. Уговор о преносу наследног дела у правима бивших југословенских република

Слично као и у нашој земљи, законодавци бивших југословенских република нису детаљно уредили поступак закључења и садржину уговора о преносу наследног дела. Што се тиче форме овог уговора, закони у Словенији и Црној Гори предвиђају само да уговор којим се наследни део преноси санаследнику мора бити оверен.¹⁵² Закон о наслеђивању у Босни и Херцеговини предвиђа форму нотарски обрађене исправе. У Републици Српској уговор о преносу наследног дела се судски оверава или нотарски обрађује. Хрватски закон, као и код претходних уговора, предвиђа могућност избора између форме јавнобележничког акта, солемнизације јавног бележника, или овере надлежног суда.¹⁵³ Хрватски законодавац, за разлику од свих осталих, предвиђа обавезу овлашћеног лица да уговорне стране упозори на правне последице правног посла, с тим што ни он не прецизира које су то правне последице.

¹⁵⁰ Н. Стојановић, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије?, ... , стр. 21.

¹⁵¹ Видети чл. 2833 Нацрта Грађанског законика.

¹⁵² Видети: чл. 146 *Zakon o dedovanju* (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/1976, 23/1978, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 i 63/2016; чл. 144 *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni list CG*, br. 74/2008.

¹⁵³ Видети: чл. 176 *Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine*, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 167 *Zakon o nasljeđivanju*, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009, 55/2009 i 91/2016; чл. 145 *Zakon o nasljeđivanju*, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 i 33/2015.

III УЛОГА ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИКА У ПОСТУПКУ ЗА РАСПРАВЉАЊЕ ЗАОСТАВШТИНЕ

Поступак за расправљање заоставштине у Републици Србији регулисан је Законом о ванпарничном поступку¹⁵⁴ и спада у групу официјелних ванпарничних поступака, јер се покреће и води по службеној дужности, а за његово спровођење, по правилу, надлежан је основни суд на чијем подручју је оставилац у време смрти имао пребивалиште, односно боравиште. Вођен Препоруком о мерама за спречавање и смањивање оптерећења судова [бр. Р (86) 12] коју је донео Комитет министара Савета Европе, доношењем Закона о јавном бележничтву и новелирањем Закона о ванпарничном поступку, наш законодавац предвиђа могућност суда да јавном бележнику повери спровођење неког ванпарничног поступка или појединих процесних радњи у њему.¹⁵⁵ Ступањем на снагу ових законских текстова функционална надлежност у поступку за расправљање заоставштине подељена је између судије основног суда и јавног бележника. У оквиру спровођења читавог поступка за расправљање заоставштине или појединих процесних радњи, надлежност јавног бележника може бити изворна (оригинална) или факултативна (делегирана). Изворна надлежност јавног бележника постоји када права и дужности јавног бележника проистичу из законских норми о расподели надлежности (ex lege надлежност). Да ли ће неки поступак или радњу спроводити суд или јавни бележник и који ће од више надлежних јавних бележника спроводити те радње, одлучује се на основу критеријума постављених у закону. Судска одлука којом се јавном бележнику поверава одређени посао, из делокруга изворне јавнобележничке делатности, има декларативни карактер.¹⁵⁶ Законом о ванпарничном поступку изворна надлежност јавног бележника у поступку за расправљање заоставштине предвиђена је за састављање смртовнице, попис и процену заоставштине и одређивање привремених мера за обезбеђење заоставштине. Факултативна надлежност јавног бележника заснива се на конститутивној одлуци суда којом он поверава вршење

¹⁵⁴ *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁵⁵ Видети чл. 4 Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015; чл. 30а–30з Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁵⁶ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку; у: С. Лилић (ур.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Републике Србије*, Београд, 2013, стр. 155.

послова јавном бележнику и у Закону је предвиђена за спровођење самог поступка за расправљање заоставштине.¹⁵⁷

3.1. Претходне радње у праву Републике Србије

Претходне радње јесу процесне радње које се предузимају с циљем да се припреми оставинска расправа и да се обезбеде права странака у поступку за расправљање заоставштине. У претходне радње спадају: састављање смртовнице и њено достављање суду, попис и процена заоставштине, предузимање мера за обезбеђење заоставштине и проглашење завештања.¹⁵⁸

3.1.1. Састављање смртовнице

Након смрти или проглашења неког лица за умрло, матичар надлежан за уписе смрти у матичну књигу саставља извод из матичне књиге умрлих и у року од тридесет дана доставља га оставинском суду. Оставински суд, након пријема извода, доноси решење којим јавном бележнику поверава састављање смртовнице. Састављање смртовнице поверава се јавном бележнику на чијем је службеном подручју оставилац имао последње пребивалиште или боравиште, односно на чијем се службеном подручју налази заоставштина или њен претежни део.¹⁵⁹

Смртовница представља јавну исправу у којој су садржани подаци о смрти једног лица, као и други подаци релевантни за расправљање заоставштине.¹⁶⁰ Јавни бележник саставља смртовницу на основу података које добија од сродника умрлог, од лица са којима је умрли живео или од других лица која могу пружити потребне информације (комшије, пријатељи и др.). Закон о ванпарничном поступку не садржи одредбу којом би јавном бележнику омогућио увид у оставиочеву документацију или обилазак стамбених или пословних просторија оставиоца, што би знатно утицало на квалитет прикупљених

¹⁵⁷ Видети чл. 87–110а Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁵⁸ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *Поступак за расправљање заоставштине у Републици Србији*, Ниш, 2015, стр. 47.

¹⁵⁹ Видети чл. 92 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁶⁰ Н. Стојановић, *Наследно право, ...*, стр. 401.

информација.¹⁶¹ Садржина смртовнице детаљно је уређена Законом и њу, између осталог, чине: лични подаци умрлог (име и презиме, датум рођења, место пребивалишта, занимање и сл.); подаци о смрти (дан, месец, година, час и место смрти); лични подаци лица која би могла бити позвана на наслеђе, приближна вредност покретних и непокретних ствари и место где се та добра налазе.¹⁶²

Јавни бележник је дужан да смртовницу састави и достави оставинском суду у року од тридесет дана од дана пријема решења којим му је поверено састављање смртовнице. Ако није у могућности да достави потпуну смртовницу, јавни бележник доставља суду непотпуну смртовницу, наводећи разлоге спречености, као и податке који би могли да послуже суду за проналажење наследника или заоставштине умрлог. Суд, након пријема непотпуне смртовнице, може одлучити да сам састави смртовницу или да то уради судијски приправник ван суда.¹⁶³

Рокови које законодавац предвиђа за деловање матичара и јавног бележника не доприносе бржем решавању оставинских поступака, јер се поступак за расправљање заоставштине може покренути тек два месеца након отварања наслеђа оставиоца. Требало је предвидети краће рокове, како би се постигла ефикаснија правна заштита.

3.1.2. Попис и процена заоставштине

Попис и процена заоставштине јесте радња која се предузима са циљем да се утврди састав и вредност заоставштине оставиоца, према стању на дан отварања наслеђа.¹⁶⁴

Одлуку о попису и процени заоставштине доноси оставински суд по службеној дужности или на основу захтева наследника, легатара или повериоца умрлог. О попису и процени заоставштине суд ће *ex officio* одлучити када се не зна за наследнике, када наследници нису способни да се сами старају о својим пословима, када заоставштину треба да наследи Република Србија или у другим оправданим случајевима.¹⁶⁵ Попис и

¹⁶¹ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 49.

¹⁶² Видети чл. 95 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁶³ Видети чл. 92 и 94 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁶⁴ Н. Стојановић, *Наследно право, ...*, стр. 401.

¹⁶⁵ Видети чл. 96 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

процену заоставштине може одредити и јавни бележник надлежан за састављање смртовнице и то од момента пријема решења којим му је поверено састављање смртовнице до момента предаје смртовнице оставинском суду, под условом да је попис и процену заоставштине захтевао наследник или легатар.¹⁶⁶

Попис и процену заоставштине спроводи јавни бележник, у форми јавнобележничког записника, у присуству два пунолетна грађанина и уз суделовање вештака, уколико је то потребно. Ненавођење у Закону ситуација у којима је неопходно суделовање вештака може довести до различитог поступања надлежних органа у истоветним ситуацијама, што ће нарочито доћи до изражаја у ситуацијама када оставинску масу чине предузеће, уметничка дела или друге драгоцености.¹⁶⁷ Попис и процена заоставштине обухватају: имовинска добра која су била у поседу умрлог у тренутку смрти, покретне и непокретне ствари које су биле у својини умрлог, али у државини неког другог лица, као и имовинска добра која су била у државини умрлог, али за која се тврди да нису његова својина. Такође, пописују се потраживања и дугови оставиоца.¹⁶⁸

Након спроведеног пописа и процене, јавни бележник је дужан да записник о попису и процени достави оставинском суду и свим учесницима пописа и процене. Нажалост, Закон не прописује рокове у оквиру којих је јавни бележник дужан извршити попис и процену заоставштине, као и достављање записника. Прописано је да, уколико јавни бележник не изврши попис и процену, то може учинити судијски помоћник.¹⁶⁹

Сваки учесник пописа и процене има право да поднесе приговор на извршени попис и процену заоставштине у року од осам дана од пријема записника. О приговору одлучује оставински суд, који може одредити да попис и процену заоставштине спроведе други јавни бележник или судијски помоћник.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, ..., стр. 158.

¹⁶⁷ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 52.

¹⁶⁸ Опширније о томе видети чл. 98 и 99 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁶⁹ Видети чл. 99а Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁷⁰ Видети чл. 100 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

3.1.3. Привремене мере за обезбеђење заоставштине

Све мере обезбеђења заоставштине могу се поделити у две групе: привремене мере за обезбеђење заоставштине и мере за обезбеђење заоставштине, у зависности од тога кад се одређују и који је орган овлашћен за њихово одређивање.¹⁷¹ Мере за обезбеђење заоставштине у искључивој су надлежности оставинског суда и он их може одредити све до окончања поступка за расправљање заоставштине. У мере за обезбеђење заоставштине убрајају се: попис и процена заоставштине, одвајање заоставштине од имовине наследника, мере које предузимају привремени старатељ заоставштине, управитељ наследства и извршилац завештања, као и мера задржавања покретности из оставинске масе оставиоца, за чију је расправу заоставштине надлежан инострани орган.¹⁷²

Привремене мере за обезбеђење заоставштине одређују се по службеној дужности, пре покретања поступка за расправљање заоставштине, а за њихово предузимање су надлежни: јавни бележник коме је поверено састављање смртовнице, суд на чијем подручју се налази заоставштина или суд на чијем подручју је оставилац умро.¹⁷³ На овај начин, постављен је бољи систем очувања заоставштине, али се законодавцу мора замерити на правно-технички непрецизној формулацији, јер се у законској одредби уместо везника „или“ користи везник „и“, па се може доћи до закључка да се привремене мере одређују заједничком одлуком сва три органа, што је правно бесмислено. Такође, предвиђено поступање *ex officio*, требало би проширити могућношћу да се ове мере предузимају и на иницијативу лица која имају интерес да се оставиочева заоставштина заштити, чиме би се постигло ефикасније остваривање циља привремених мера.¹⁷⁴

Закон о ванпарничном поступку предвиђа да се привремене мере за обезбеђење заоставштине одређују: уколико су наследници непознати или одсутни, ако нико од наследника није способан да управља заоставштином, а нема законског заступника, као и у случају постојања околности које налажу нарочиту опрезност. Законом није прецизирано које су то околности, али се као примери у литератури наводе: на наслеђе је

¹⁷¹ Н. Стојановић, *Наследно право, ...*, стр. 405.

¹⁷² Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 53–54.

¹⁷³ Видети чл. 102 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁷⁴ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 55–56.

позвано само једно лице, а оно не жели да га прихвати¹⁷⁵ или наследник изводи радове на кући која је у саставу заоставштине.¹⁷⁶

Привремене мере за обезбеђење заоставштине обухватају: предају имовине или њеног дела на чување поузданом лицу (постављање чувара заоставштине); предају новца, драгоцености, хартија од вредности и других важних исправа на чување јавном бележнику или суду, на чијој се територији оне налазе, као и печатење стана или других просторија које припадају оставиоцу. Ова материја је у Закону само фрагментарно уређена, па је поступак печатења стана, који је релативно нова мера у нашем праву, потпуно не регулисан. Остају многа нерешена питања, на пример: Како тече сам поступак печатења? У чијем присуству се оно врши? Шта ако има противљења предузимању ове мере? Такође, законом је предвиђено да привремене мере може изменити или ставити ван снаге искључиво оставински суд,¹⁷⁷ што се може замерити законодавцу, јер нема никаквих сметњи да орган који је надлежан за одређивање привремене мере буде надлежан и за њену измену или стављање ван снаге.

3.1.4. Проглашење завештања

Проглашење завештања јесте претходна радња којом се несумњиво утврђује постојање и садржина тестаментa. Проглашење завештања утиче на утврђивање наследничког својства неких лица, али и на почетак тока многобројних рокова за остваривање одређених наследноправних овлашћења.¹⁷⁸

За проглашење тестаментa надлежан је оставински суд, али и суд код кога се тестамент налази или коме је предат. Поступак проглашења завештања уређен је Законом о ванпарничним поступку¹⁷⁹ и чине га следеће судске радње: отварање завештања, читање завештања, састављање записника о проглашењу и стављање потврде о проглашењу на сам тестамент. Суд је дужан да прогласи свако писмено које се код њега нађе, без обзира

¹⁷⁵ *Ibid.*, стр. 56.

¹⁷⁶ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, ..., стр. 160.

¹⁷⁷ Видети чл. 102 ст. 4 и 5 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁷⁸ В. Боранијашевић, Проглашење тестаментa у поступку за расправљање заоставштине; у: Стојановић Н., Крстић Н. (ур.), *Двадесет година закона о наслеђивању*, Ниш, 2016, стр. 363.

¹⁷⁹ Видети чл. 105–110 Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

на то како је насловљено и да ли га суд сматра пуноважним или не. Отварање и читање завештања обавља се у присуству два пунолетна и пословно способна сведока. Проглашењу завештања могу присуствовати сва заинтересована лица: наследници, легатари, повериоци оставиоца и други. Уколико је завештање прогласио суд који није надлежан за расправљање заоставштине, он је дужан да записник о проглашењу, заједно са изворним писаним завештањем или записником о усменом завештању, достави суду који расправља заоставштину.¹⁸⁰

Што се тиче питања надлежности јавног бележника за проглашење завештања, тумачењем одредаба Закона, може се доћи до закључка да је једина обавеза јавног бележника да приликом састављања смртовнице, тестамент или исправу о тестаменту, заједно са смртовницом, достави оставинском суду. Ни једном законском одредбом није предвиђена могућност суда да јавном бележнику повери вршење ове радње, осим у случају када му поверава целокупни поступак за расправљање заоставштине. У правној литератури среће се мишљење да и ове радње треба поверити јавним бележницима, јер то не спада у чисто „судски посао у смислу суђења“, а може растеретити судове и олакшати положај учесника оставинског поступка, у местима у којима нема судова.¹⁸¹ У прилог овом мишљењу иде и чињеница да законодавац проглашење завештања није „сачувао“ само за оставински суд, већ је дозволио да завештање, осим оставинског суда, може прогласити и суд који није надлежан за расправљање заоставштине, под условом да се код њега налази завештање, па зашто онда ту могућност не би могао да има и јавни бележник. Остаје нерегулисано и питање како ће поступити јавни бележник код кога се налази јавнобележничко завештање, ако он није надлежан за састављање смртовнице истог оставиоца?

3.2. Претходне радње у правима бивших југословенских република

Права бивших југословенских република, унеколико другачије регулишу надлежност јавних бележника за вршење претходних радњи у поступку за расправљање заоставштине.

За састављање смртовнице, у свим републикама, надлежан је матичар који врши упис смрти у матичну књигу умрлих. Међутим, надлежност матичара за састављање

¹⁸⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 63–66.

¹⁸¹ *Ibid.*, стр. 67.

смртовнице није искључива, јер суд или јавни бележник (када поступа као повереник суда), има право да смртовницу употпуни или да је сам састави.¹⁸² Овакво законско решење може се узети као позитиван пример, јер ће матичар заиста најлакше и најбрже доћи до информација потребних за састављање смртовнице, а ако он не успе у томе, суд или јавни бележник имају могућност самосталног деловања.

Попис и процена заоставштине оставиоца (у Црној Гори, Македонији, Републици Српској), односно попис заоставштине оставица (у Словенији, Хрватској и ФБиХ) врши се на основу одлуке оставинског суда у случају да су наследници непознати или неспособни да се старају о својим правима, уколико су то захтевали оставиочеви наследници, легатари или повериоци и у другим оправданим случајевима. Као и у нашем праву, попис обухвата све непокретне и покретне ствари које су биле у својини оставиоца у време смрти, његова потраживања и дугове. У свим републикама бивше СФРЈ предвиђена је факултативна надлежност јавног бележника за спровођење пописа (односно пописа и процене) заоставштине. Наиме, законске одредбе предвиђају да попис и процену заоставштине могу вршити судски службеник или јавни бележник ког одреди судија надлежан за спровођење поступка за расправљање заоставштине. У словеначком праву, попис може спровести нотар или извшитељ, кога одређује оставински суд.¹⁸³

Закон о наслеђивању Републике Словеније за одређивање мера за обезбеђење заоставштине предвиђа надлежност суда на чијој територији је наступила смрт оставиоца или суда на чијем подручју се налазе оставиочева имовинска добра. При томе, суд на чијој се територији налазе имовинска добра оставиоца предаје их поузданом лицу на чување, док се готов новац, драгоцености, хартије од вредности и друге важне исправе предају на чување извршитељу. Закон о нотарима, уноси новине у ову област, па се њиме предвиђа

¹⁸² Видети: чл. 200 и 216 Закон о nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 101 и 149 Закон о vanparničnom postupku, *Službeni list CG*, br. 27/2006; чл. 176 и 192 Закон о nasljeđivanju, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; чл. 143 Закон за наследувањето, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001 и чл. 101 Закон о vanparničnom postupku, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 36/2009 и 91/2016; чл. 181 Закон о dedovanju (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/1976, 23/1978, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 и 63/2016.

¹⁸³ Видети: чл. 218–222 Закон о nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 103–110 Закон о vanparničnom postupku, *Službeni list CG*, br. 27/2006; чл. 194–198 Закон о nasljeđivanju, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; чл. 146–152 Закон за наследувањето, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001; чл. 103–108 Закон о vanparničnom postupku, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 36/2009 и 91/2016 и чл. 184–190 Закон о dedovanju (наслеђивању), *Uradni list SRS*, št. 15/1976, 23/1978, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 и 63/2016.

да се имовина може предати на чување и јавном бележнику, на основу одлуке оставинског суда, као и да јавни бележник, на основу судске одлуке, може бити постављен за стараоца заоставштине.¹⁸⁴ Привремене мере за обезбеђење заоставштине, у Републици Македонији може одредити оставински суд, суд на чијој територији се налази заоставштину, или надлежни управни орган, с тим што оставински суд има право да ову меру укине или измени. Јавни бележник, коме је поверено решавање одређеног предмета има право да оставинском суду предложи одређивање потребних привремених мера за обезбеђење заоставштине.¹⁸⁵ Хрватски законодавац, као мере осигурања оставине, предвиђа следеће мере: предају ствари на чување у хитним случајевима, одређивање привремених мера на захтев странке, постављање привременог старатеља заоставштине, печатење и задржавање имовинских добара оставиоца. Пре покретања поступка за расправљање заоставштине за ове радње надлежни су судски или управни органи. Након покретања оставинског поступка, суд или јавни бележник, као повереник суда, има овлашћење самосталног одређивања тих мера, али и право на мењање или укидање мера које је он сам одредио или које је одредио неки други судски или управни орган.¹⁸⁶ Прописи Хрватске, Босне и Херцеговине, Републике Српске и Црне Горе предвиђају да се новац, хартије од вредности, драгоцености и друге важне исправе могу предати на чување само суду или јавном бележнику на чијем подручју се ове ствари налазе.¹⁸⁷ У праву Црне Горе, привремену меру предаје имовине или њеног дела на чување поузданом лицу, у хитним случајевима, могу одредити надлежни орган управе или јавни бележник, с тим што имају обавезу да о томе обавесте суд на чијој се територији налази имовина, који има овлашћење да ту меру измени или укине.¹⁸⁸

Проглашење завештања у правима бивших југословенских република у надлежности је оставинског суда, односно суда код кога се то завештање налази. Уколико се завештање проглашава, након покретања оставинског поступка, јавни бележник, као повереник суда,

¹⁸⁴ Видети чл. 191 *Zakon o dedovanju (наслеђивању)*, *Uradni list SRS*, št. 15/1976, 23/1978, *Uradni list RS*, št. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 i 63/2016; чл. 71 *Zakon o notariatu*, *Uradni list RS*, št. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 i 91/2013.

¹⁸⁵ Ф. Стоев, Положбата и овластувањата на нотарот како повереник на судот во оставинската постапка, *Нотариус*, бр. 11, стр. 14–15.

¹⁸⁶ N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, ... , стр. 456.

¹⁸⁷ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 117.

¹⁸⁸ Видети чл. 111 ст. 1 *Zakon o vanparničnom postupku*, *Službeni list CG*, br. 27/2006.

може прогласити завештање, сагласно одредбама о проглашењу писаног или усменог завештања. Законима бивших југословенских република, као и у нашем праву, није регулисано да ли јавни бележник коме није поверено расправљање заоставштине има овлашћење да прогласи завештање. Неки од ових закона, јавном бележнику који је саставио завештање или коме је оно предато на чување, налажу да одмах по сазнању за смрт једног лица, тестамент достави оставинском суду.¹⁸⁹ У македонском праву срећемо мишљење по коме је нотар, код кога се налази завештање, независно од тога да ли му је поверен оставински поступак или не, дужан да завештање отвори, прочита у присуству два сведока, састави записник о проглашењу завештања и на завештање стави клаузулу о проглашењу. Кад је тестамент прогласио нотар коме није поверен оставински поступак, он записник о проглашењу и изворни писани тестамент предаје суду, односно нотару који је надлежан за расправљање заоставштине.¹⁹⁰

3.3. Расправљање заоставштине у савременом српском праву

Право Републике Србије предвиђа факултативну (делегирану) надлежност јавног бележника у поступку за расправљање заоставштине. Законом о ванпарничном поступку предвиђано је да, након пријема смртовнице, и уколико је за наслеђивање меродавно право Републике Србије, суд који је надлежан за расправљање заоставштине може спровођење овог поступка поверити јавном бележнику.¹⁹¹ Дакле, оставински суд, може, не и да мора, поступак за расправљање заоставштине поверити јавном бележнику, уколико не постоје сметње за поверавање поступка за расправљање заоставштине. Нажалост, Закон не наводи које су то сметње, па је оваква правна конструкција била погодно тле за различито поступање судова у погледу исте ванпарничне ствари, које може довести у питање примену принципа једнакости грађана пред законом.¹⁹² Како би се у већој мери остварила могућност судова да јавним бележницима поверавају поступке за расправљање

¹⁸⁹ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 118–119.

¹⁹⁰ А. Јаневски, Нотар као повереник суда у поступку за расправљање заоставштине, *Правни живот*, бр. 12/2012, стр. 12.

¹⁹¹ Видети чл. 110а, у вези са чл. 30а Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁹² Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 36.

заоставштине, маја 2016. године, донето је Упутство за спровођење одредаба чланова 30а и 110а Закона о ванпраничном поступку и члана 98. Закона о јавном бележничтву.¹⁹³

Надлежност јавног бележника за спровођење поступка за расправљање заоставштине заснива се на конститутивној одлуци оставинског суда, односно на основу два решења: решења којим се јавном бележнику поверава спровођење заоставштине и решења о одређивању конкретног јавног бележника којем се упућује предмет на решавање. Уколико сматра да је поверавање поступка целисходно, решење којим се јавном бележнику поверава спровођење поступка за расправљање заоставштине доноси судија којем је предмет додељен. Решење о поверавању поступка представља одлуку о управљању поступком, односно, акт располагања поступком, јер поступајући судија преноси вршење судске власти на јавног бележника, али и налог јавном бележнику да поступа у повереној правној ствари. Судија решење, заједно са списима предмета, доставља председнику суда.¹⁹⁴ Председник суда доноси решење о одређивању конкретног јавног бележника који ће спровести поступак за расправљање заоставштине. Предмет се упућује јавном бележнику чије се службено седиште налази на подручју оставинског суда, а по правилу је то јавни бележник који је саставио смртовницу. Оваквим решењем омогућава се шира примена принципа непосредности и доприноси се убрзању оставинске процедуре, јер се нотар приликом састављања смртовнице подробно упознао са предметом и налази се под непосредним утиском исказа лица од којих је добио податке за смртовницу, што ће му омогућити да потпуно и правилно утврди чињенично стање.¹⁹⁵ У литератури се среће мишљење да у ситуацији када суд поверава оставински поступак јавном бележнику који је саставио смртовницу, није потребно да председник суда, након што је одредио јавног бележника за састављање смртовнице, поново доноси решење о одређивању јавног бележника, јер је он већ познат.¹⁹⁶ У решењу којим поверава спровођење поступка јавном бележнику, суд одређује рок у коме је јавни бележник дужан да обави поверени посао. Уколико јавни бележник не може да обави посао у остављеном року, он је дужан да о томе

¹⁹³ Упутство су донели председник Врховног касационог суда и Високог савета судства и Министар правде Републике Србије, а текст овог упутства доступан је на интернет адреси: <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/16Bilten1.pdf>.

¹⁹⁴ Г. Станковић, Поверавање оставинског поступка јавном бележнику; у: Стојановић Н., Крстић Н. (ур.), *Двадесет година закона о наслеђивању*, ... , стр. 325 и 333.

¹⁹⁵ Д. Ђурђевић, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку, ... , стр. 162.

¹⁹⁶ Г. Станковић, *op. cit.*, стр. 326.

и разлозима спречености обавести оставински суд. Суд, након пријема обавештења, може: јавном бележнику одредити накнадни рок за обављање посла, посао поверити другом јавном бележнику или сам спровести поступак.¹⁹⁷ Чини се да овако широко постављене могућности не иду у корист пружања правне заштите у разумном року и да је требало предвидети да, у наведеном случају, суд спроводи оставински поступак“.¹⁹⁸

Новелираним Законом о ванпарничном поступку предвиђена је обавеза јавног бележника да спроведе поступак који му је поверен. Бележник може одбити да спроведе поверени поступак, уколико постоје разлози за његово искључење, односно изузеће или неке друге околности које га објективно спречавају да прихвати поверени посао.¹⁹⁹ У Закону се не наводи које то околности могу бити, али у литератури се помињу: болест, дуже одсуство, службена спреченост,²⁰⁰ или ситуација када јавни бележник сматра да у конкретном случају није дозвољено поверавање поступка.²⁰¹ О оправданости разлога за одбијање повереног правног посла одлучује суд који је донео решење о поверавању. Уколико суд процени да постоје оправдани разлози за одбијање посла, наређује јавном бележнику да врати списе предмета који му је поверен. Након тога, председник суда, доноси решење којим одређује другог јавног бележника за поступање у конкретној правној ствари, или уколико нема могућности за то, обавештава судећег судију да је он дужан да настави са поступком за расправљање заоставштине.²⁰²

У ситуацији када је суд поверио јавном бележнику спровођење поступка за расправљање заоставштине, дужност је јавног бележника да поступа по правилима поступка који му је поверен, али се поставља питање обима његових овлашћења. Кад поступа као повереник суда, јавни бележник може да предузима све радње које би предузимао и оставински суд у поступку за расправљање заоставштине. Јавни бележник је овлашћен да узима наследничке изјаве од учесника у поступку, да донесе решење о наслеђивању или решење о легату, да именује стараоца заоставштине и сл.²⁰³ До оваквог

¹⁹⁷ Видети чл. 30ђ Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

¹⁹⁸ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 42.

¹⁹⁹ Видети чл. 30г Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

²⁰⁰ Г. Станковић, *op. cit.*, стр. 336.

²⁰¹ Д. Ђурђевић, *op. cit.*, стр. 163–164.

²⁰² Г. Станковић, *op. cit.*, стр. 337.

²⁰³ Д. Ђурђевић, *op. cit.*, стр. 164.

закључка може се доћи само логичким тумачењем одредаба Закона о ванпарничном поступку, јер законодавац ни у једном члану изричито не одређује обим овлашћења јавног бележника као повереника суда. Требало је, приликом измена и допуна Закона, предвидети поглавље које би се односило на овлашћења јавног бележника у поступку за расправљање заоставштине и које би давало одговоре на многа нерешена питања. На пример, уколико учесници треба да се упуте на парницу да ли то ради јавни бележник или се обраћа суду који му је поверио оставински поступак? Да ли јавни бележник проглашава завештања? Које јавни бележник доставља решење о наслеђивању?

Новелираним Законом о ванпарничном поступку изричито је предвиђено да се решење које је јавни бележник донео као повереник суда може нападати правним лековима под истим условима и по истим правилима као да га је донео оставински суд. Дакле, против решења о наслеђивању може се изјавити жалба у року од 15 дана од дана достављања преписа решења.²⁰⁴ Правни лек против јавнобележничког решења о наслеђивању изјављује се јавном бележнику код кога се предмет налази. Јавни бележник, у поступку по правном леку, списе предмета доставља суду који му је поверио поступак за расправљање заоставштине, како би оставински суд припремио предмет и доставио га суду који треба да одлучи о правном леку.²⁰⁵ Дакле, надлежност јавног бележника као повереника суда односи се само на првостепени поступак. За другостепени поступак надлежан је виши суд. Оваквим решењем остварује се једнак третман учесника у поступку, без обзира на то да ли је заоставштину расправљао суд или јавни бележник, а стварају се и услови за растерећење првостепених судова.²⁰⁶

3.3.1. Накнада трошкова и награда за рад јавног бележника

Питање накнаде трошкова и награде за рад јавног бележника као повереника суда регулисано је новелираним Законом о ванпарничном поступку. Чланом 30и, предвиђено је да накнаду трошкова и награду за рад јавном бележнику исплаћује суд чији је он био повереник, на основу судске тарифе. Ово законско решење било је само још један „камен

²⁰⁴ Видети чл. 18 и 30з Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

²⁰⁵ Регулисано Упутством за спровођење одредаба чл. 30а и 110а ЗВП; преузето: 14. 2. 2017. <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/16Bilten1.pdf>.

²⁰⁶ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 38–39.

спотицања“ који је спречавао судове да поверавају поступке јавним бележницима. Крајем 2015. године, овај проблем је решен, јер је изменама и допунама Закона о јавном бележничтву²⁰⁷ предвиђен престанак важности члана 30и Закона о ванпарничном поступку. Такође, овим изменама се прописује да награду и трошкове поступка самостално утврђује, обрачунава и наплаћује јавни бележник на основу Јавнобележничке тарифе јавног бележника као повереника суда у поступку за расправљање заоставштине.²⁰⁸ Овом Јавнобележничком тарифом утврђена је висина накнаде и награде јавног бележника у поступку за расправљање заоставштине, начин утврђивања, обрачун и наплата накнаде трошкова и награде за рад јавног бележника.

3.3.2. Надзор над радом и судска контрола деловања јавног бележника

У циљу обезбеђивања правне сигурности, ефикасности спровођења поступака и квалитета грађанскоправне заштите, Законом је предвиђена судска контрола и надзор над радом јавног бележника у ситуацијама када му је суд поверио вршење појединих процесних радњи или читавог поступка за расправљање заоставштине. Надзор и контролу рада јавног бележника, по службеној дужности, врши суд који је јавном бележнику поверио вршење појединих радњи или поступака. На захтев овог суда, јавни бележник је дужан да преда на увид све списе предмета и да поднесе извештај о свом раду. У ситуацији када јавни бележник неоправдано одуговлачи поступак, ради на штету странака, ствара им сувишне трошкове, или када за то постоје други оправдани разлози, суд може одузети предмет јавном бележнику. Решењем о одузимању повереног посла, суд наређује јавном бележнику да прекине сваки рад на предмету и да суду достави све списе предмета.²⁰⁹ Нажалост, Законом није уређено ко ће наставити даље спровођење поступка, што може довести до додатног „развлачења“ поступка. За доследну примену начела ефикасности, једино применљиво решење је да оставински поступак настави суд који је и одузео предмет јавном бележнику.²¹⁰

²⁰⁷ Закон о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 106/2015.

²⁰⁸ Јавнобележничку тарифу је донео министар правде фебруара 2016. године, а објављена је у *Службеном гласнику РС*, бр. 012/2016.

²⁰⁹ Видети чл. 30е и 30ж Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.

²¹⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 38.

3.4. Расправљање заоставштине у правима република у саставу бивше СФРЈ

Све републике које су некада биле у саставу СФРЈ у својим правним системима задржале су принцип по коме је поступак за расправљање заоставштине судски поступак, који се покреће по службеној дужности.²¹¹ Ипак, све те републике (сем Словеније) предвиђају могућност поверавања спровођења поступка за расправљање заоставштине јавном бележнику.²¹² Закони којима се уређује поступак за расправљање заоставштине садрже посебна поглавља која се односе на положај, односно овлашћења нотара као повереника суда.²¹³ Овим одредбама детаљно се регулишу дужности и овлашћења јавног бележника, право на накнаду трошкова и награду за рад, али и судски надзор и контрола рада јавног бележника. Највећи искорак у овој области направљен је у Републици Хрватској где је предвиђено да оставински суд одмах, након пријема смртвнице и формирања списка, предмет доставља јавном бележнику као поверенику суда. Овакво законско решење резултирало је повећањем ажурности судова, јер су они, ослобађањем од неспорних предмета, своје кадровске и материјалне капацитете искористили за решавање спорних односа.²¹⁴ У прилог овој тврдњи у табели су приказани статистички подаци о ефикасности оставинских поступка у Републици Србији, у којој је поступке спроводио оставински суд и у Хрватској, где те поступке спроводе јавни бележници.

Табела: Ефикасност оставинског поступка *

Година	С р б и ј а (оставински суд)		
	Број примљених предмета	Број нерешених предмета	% нерешених предмета
2010.	110.756	43.876	39.61
2011.	109.360	37.440	34.23
2012.	116.352	36.058	30.99

²¹¹ М. Трговчевић Прокић, *Овлашћења јавног бележника, ...*, стр. 159.

²¹² У Републици Словенији на подручју наследног права овлашћења нотара везана су за састављање тестаментa и вршење неких претходних радњи. У току је разматрање предлога за увођење ширих надлежности нотара у поступку за расправљање заоставштине. Опширније о томе видети у: В. Ријавец, Улога нотара у грађанском праву Словеније, ... , стр. 125–126.

²¹³ Видети чл. 257–268 *Zakon o nasljeđivanju u FBiH, Službene novine FBiH*, br. 80/2014; чл. 147–157 *Zakon o vanparničnom postupku, Službeni list RCG*, br. 27/2006; чл. 241–252 *Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005 i 41/2008; чл. 131–141 *Zakon za vonparničnata постапка, Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008; чл. 145–156 *Zakon o vanparničnom postupku, Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 36/2009 i 91/2016.

²¹⁴ Ј. Crnić, М. Dika, В. Hrvatin, О. Jelčić, Т. Josipović, Z. Koharić, Ј. М. Ruždjak, *Novo nasljednopravno uređenje*, Zagreb, 2003, str. 159–166.

Година	Х р в а т с к а (нотар као повереник суда)		
	Број примљених предмета	Број нерешених предмета	% нерешених предмета
2010.	57.417	9.277	16.15
2011.	57.627	8.230	14.28
2012.	57.665	7.727	13.40

* Д. Ђурђевић, *Јавни бележници: Ко су и шта раде?* Јавнобележничка комора Србије, Београд, 2014, стр. 14.

Што се тиче поверавања спровођења поступка за расправљање заоставштине јавним бележницима, све републике се слажу да оставински суд може донети одлуку којом поверава спровођење поступка јавном бележнику, али се анализом правних норми уочавају одређене специфичности. Закон о ванпарничном поступку Републике Македоније предвиђа да је оставински суд, уколико поверава поступак нотару, дужан да нотару достави оставински предмет у року од 8 дана од дана кад је предмет заведен у суду.²¹⁵ У правима Републике Македоније и Црне Горе поверавање оставинских поступака зависи од процене стања у суду, коју доноси председник суда. У Републици Српској суд, након пријема смртовнице, поверава спровођење поступка за расправљање заоставштине јавном бележнику, осим у случају када неки наследник захтева спровођење поступка пред оставинским судом.²¹⁶ Поступци се поверавају јавном бележнику чије се службено седиште налази на територији оставинског суда. Поверавање поступка јавним бележницима везано је само за неспорне оставинске предмете, што се може закључити из законских одредаба које предвиђају обавезу јавног бележника да врати списе предмета суду у ситуацији када не постоји сагласност свих учесника у поступку, односно када су између странака спорне чињенице од којих зависи неко њихово право.²¹⁷

У одлуци којом поверава спровођење поступка јавном бележнику, суд одређује и рок у ком је јавни бележник дужан спровести поступак. У Црној Гори тај рок је законом одређен и износи 30 дана од дана пријема предмета. Уколико јавни бележник није у могућности да поступак спроведе у одређеном року, он је дужан да о томе и разлозима спречености обавести оставински суд.²¹⁸

У ситуацијама када спроводи поступак као повереник суда, јавни бележник је дужан да поступа по правилима поступка који му је поверен и овлашћен је да доноси сва решења

²¹⁵ З. Николовски, Правната положба на нотарот како повереник во оставинската постапка, *Нотариус*, бр. 11, стр. 7.

²¹⁶ Видети чл. 94 ст. 3 Закон о ванпарничном поступку, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 36/2009 и 91/2016.

²¹⁷ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 111–112.

²¹⁸ Видети чл. 150 Закон о ванпарничном поступку, *Службени лист РЦГ*, бр. 27/2006.

која би могао да донесе и оставински суд у поступку за расправљање заоставштине. Што се тиче правног лека против решења које је донео јавни бележник, све бивше југословенске републике (осим Словеније и Црне Горе) предвиђају приговор против решења и он се може поднети у року од 8 дана од достављања решења странкама, из свих разлога из којих би иначе била дозвољена жалба на решење оставинског суда.²¹⁹ Приговор се упућује јавном бележнику који је донео решење, али је он дужан да га, без одлагања, заједно са списима предмета, достави надлежном суду. Суд може побијано решење јавног бележника одржати на снази или га укинути (потпуно или делимично), у ком случају ће сам одлучити о укинутом делу решења.²²⁰ Странке имају могућност подношења жалбе против решења којим се потврђује решење о наслеђивању јавног бележника. Против решења којим се потпуно или делимично укида решење јавног бележника није дозвољена посебна жалба, осим у Македонији, у којој је ова жалба допуштена и може се поднети у року од осам дана од достављања решења.²²¹ Мора се признати да овакво законско решење доприноси већем степену правне заштите учесника у поступку, али се тиме не постиже растерећење судова, као ни већа ефикасност поступака за расправљање заоставштине.

У погледу надзора над радом јавног бележника и накнаде трошкова и награде за рад јавног бележника као повереника суда, права бивших југословенских република садрже готово истоветна законска решења као и наш правни систем. Надзор и контролу над радом јавног бележника као повереника суда врши суд који му је и поверио поступак и овај суд је надлежан да, увек када за то постоје важни разлози, одузме предмет јавном бележнику и поступак спроведе сам или га повери другом јавном бележнику.²²²

²¹⁹ Видети: чл. 185 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005 i 41/2008; чл. 209 ст. 1 Закон о наслеђивању у FBиH, *Službene novine FBиH*, br. 80/2014; чл. 151 Закон о ванпарничном поступку, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 36/2009 i 91/2016; чл. 127 Закон за ванпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008.

²²⁰ Н. Стојановић, Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, стр. 121–122.

²²¹ Видети чл. 22 и 128 Закон за ванпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008; чл. 17 и 152 ст. 3 Закон о ванпарничном поступку, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 36/2009 i 91/2016; чл. 211 ст. 4 и 212 Закон о наслеђивању у FBиH, *Službene novine FBиH*, br. 80/2014; чл. 187 ст. 4 и 188 Закон о наслеђивању, *Narodne novine*, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005 i 41/2008.

²²² D. Kontrec, Javni belježnici u Republici Hrvatskoj kao povjerenici sudova u ostavinskom postupku, *Javni belježnik*, br. 32/ 2010, стр. 36.

IV ИСТРАЖИВАЊЕ

4.1. Предмет и циљеви истраживања

Емпиријско истраживање обухватило је правну праксу два јавна бележника чије се службено подручје налази на територији града Крушевца. Сам предмет истраживања јесте правна пракса јавних бележника у области наследног права, односно послови у овој области, које су они обављали од дана почетка њиховог рада (15. 4. 2015. и 4. 4. 2016), па све до дана када је спроведено истраживање (21. 2. 2017. године).

Првенствени циљ овог истраживања био је да се кроз приказ стања правне праксе у области овлашћења јавног бележника у наследноправним стварима, укаже на предности и недостатке тренутно важећих правних норми. Аутор је покушао да сазна да ли су се преношењем овлашћења са суда на јавне бележнике, у области наследног права, постигли већа ефикасност поступака за расправљање заоставштине, као и лакше остваривање права грађана.

4.2. Истраживачке технике

Приликом истраживања коришћен је социолошки метод, а као истраживачке технике планиране су анкета, интервју, класификација и анализа садржаја уписника радњи које је суд поверио јавном бележнику. Међутим, због недостатка истраживачке грађе коришћени су само анкета и интервју.

У циљу спровођења анкете израдила сам анкетни лист који садржи следећа питања:

- Колико јавнобележничких завештања је састављено? Како поступа јавни бележник у ситуацији када се код њега налази завештање, а он притом није надлежан за састављање смртовнице?
- Колико уговора о доживотном издржавању је солемнизовано, а колико уговора о уступању и расподели имовине за живота?
- Да ли је и колико било случајева солемнизације уговора о преносу наследног дела?
- Колико је смртовница састављено?
- Колико пописа и процена заоставштине је спроведено и који проценат њих је био по одлуци суда, а који на захтев наследника или легатара? Колико у просеку траје

поступак пописа и процене заоставштине (од тренутка доношења решења до достављања пописа и процене суду)?

- Да ли је било случајева одређивања привремених мера за обезбеђење заоставштине? Које су привремене мере најчешће одређиване и који су најчешћи разлози због којих су оне одређиване?
- Да ли је било случајева у којима је суд, решењем, поверио јавном бележнику расправљање заоставштине?
- Уколико није, који су кључни разлози неповеревања?
- Уколико јесте, колико је било случаја поверавања?
- Колико су у просеку трајали поступци за расправљање заоставштине које је спроводио јавни бележник?
- Како је бележник поступао у ситуацијама када учесници треба да се упуте на парницу? Да ли је решење доносио сам јавни бележник, или се обраћао суду који му је поверио поступак?
- Да ли је и колико било жалби на решења о наслеђивању која је донео јавни бележник?
- Који су основни проблеми са којима се сусрећу јавни бележици, у области наследног права?

4.3. Резултати истраживања

Оно што се прво може приметити, приликом истраживања, јесте чињеница да јавни бележници нерадо разговарају о овој теми, информације до којих је аутор дошао штуре су и непрецизне. Један од јавних бележника одбио је да учествује у истраживању, позивајући се на тајност информација о свом раду, као и на принципе рада на којима инсистира Јавнобележничка комора. Стога, резултати истраживања нису реалан показатељ стања правне праксе у овој области, али засигурно могу помоћи у бољем сагледавању тренутне улоге јавних бележника у наследноправним стварима.

Јавни бележник код кога је спроведено истраживање саставио је само два јавнобележничка завештања, а није било ситуација у којима се завештање налази код њега, а да притом он није надлежан и за расправљање заоставштине. Нешто је већа заступљеност облигационих уговора од посебног значаја за установу наслеђивања. Солемнизовано је 35 уговора о доживотном издржавању и 50 уговора о уступању и

расподели имовине за живота. Интересантна је чињеница да није солемнизован ни један уговор о преносу наследног дела, што само може потврдити потребу за детаљнијим уређењем овог института.

Што се тиче претходних радњи, као и самог поступка за расправљање заоставштине, средином прошле године судови су почели да поверавају неспорне оставинске предмете јавним бележницима. Јавни бележници састављају смртовнице, али до сада, од стране јавног бележника, није спроведен ни један попис и процена заоставштине, нити су одређиване привремене мере за обезбеђење заоставштине. Јавни бележник код кога је спроведено истраживање, до сада је спровео стотинак поступака за расправљање заоставштине, а њихова просечна дужина трајања износи 2 месеца (толико износи и рок који је суд у решењу о поверавању поступка одређивао јавном бележнику). У досадашњем раду није било жалби на решења о наслеђивању која је донео јавни бележник.

Највећи проблем у поступцима за расправљање заоставштине, по мишљењу јавног бележника, представља утврђивање правне ваљаности уговора о доживотном издржавању и уговора о уступању и расподели имовине за живота који су закључени пре почетка примене Закона о јавном бележништву.

ЗАКЉУЧАК

Доношењем Закона о јавном бележничтву, маја 2011. године, у српски правни систем, после вишедеценијске паузе, уведен је латински тип јавног бележничтва. Упоредо са почетком примене и изменама овог Закона, извршене су измене и допуне Закона о ванпарничном поступку, Закона о наслеђивању и Породичног закона, а све у циљу свеобухватног решавања бројних питања везаних за надлежност јавног бележника. У време кад је наша држава уводила јавнобележничку делатност, готово све земље у региону су у својим правним системима већ имале развијену јавнобележничку службу.

У области наследног права, наш правни систем делатност јавног бележника везује за: састављање завештања, потврђивање (солемнизацију) облигационих уговора од нарочитог значаја за установу наслеђивања, али и за спровођење самог поступка за расправљање заоставштине или појединих радњи у вези са наслеђивањем.

Законом о наслеђивању, као један од облика завештања предвиђено је јавнобележничко завештање. Услед недостатка прецизнијег уређења овог института, приликом састављања јавнобележничког завештања користе се одредбе Закона о ванпарничном поступку везане за поступак састављања исправа, а садржина јавнобележничког завештања, односно јавнобележничког записа регулисана је одредбама Закона о јавном бележничтву. Законодавцу се мора замерити и то што није предвидео постојање централног регистра односно уписника завештања. У државама у окружењу у којима постоји, овај регистар омогућава органу да на поуздан и ефикасан начин сазна све потребне информације о постојању завештања.

Што се тиче уговора који су од посебног значаја за установу наслеђивања, Закон о наслеђивању за уговор о доживотном издржавању, уговор о уступању и расподели имовине за живота и уговор о уступању наследног дела предвиђа форму јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе. Поступак солемнизације детаљно је уређен, али остаје непознаница зашто законодавац није предвидео могућност избора форме у којој ће се закључити ови уговори: јавнобележнички потврђена (солемнизована) исправа или писана исправа чију садржину потврђује суд. Предвиђање могућности избора не би утицало на сигурност правног промета, јер би судија, као и јавни бележник, приликом потврђивања исправе испитао да ли учесници имају потребну пословну способност, да ли су овлашћени за предузимање тог правног посла, као и да ли је правни посао дозвољен,

односно да није у супротности са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима. Дужност је судије, као и јавног бележника да странке поучи о садржини и последицама правног посла. Тренутно важеће законско решење није у функцији олакшаног правног промета.

Законске одредбе које се односе на изворну надлежност јавног бележника сажете су и јасно формулисане. Међутим, одредбе везане за рок за састављање смртнице не доприносе ефикасности поступка. У области претходних радњи остају многа нерешена питања: непостојање рокова за спровођење поступка пописа и процене заоставштине, као и штуро уређење привремених мера за обезбеђење заоставштине, што доводи до непоступања или различитог поступања јавних бележника у овим правним стварима.

Законом о јавном бележништву и новелираним Законом о ванпарничном поступку утврђен је добар нормативни оквир у области стручне оспособљености, непристрасности и независности јавног бележника као повереника суда у поступку за расправљање заоставштине. Међутим, Законом о ванпарничном поступку овлашћења и дужности јавног бележника као повереника суда нису јасно одређена. Осим тога, многа питања остала су нерешена. Уколико учесници треба да се упуте на парницу, да ли то ради јавни бележник или се обраћа суду који му је поверио оставински поступак? Које јавни бележник доставља решење о наслеђивању? Ко ће наставити спровођење поступка, уколико је суд донео решење о одузимању повереног посла?

Истраживањем ове теме долази се до закључка да се поприлично закаснило са почетком примене закона у овој области, јер су јавни бележници тек средином прошле године добили прве наследноправне предмете. Честим изменама Закона о јавном бележништву и Закона о ванпарничном поступку законодавац је покушао да исправи неправилности и нејасноће које су постојале у овим законима, али је то довело до непостојања сигурности правног промета, као и до неједнаког третмана грађана пред законом. Оно што се мора истаћи јесте чињеница да држава није стала са уређењем ове материје. Томе у прилог иду донета Јавнобележничка тарифа јавног бележника као повереника суда у поступку за расправљање заоставштине, као и Упутство за спровођење одредаба чланова 30а и 110а Закона о ванпарничном поступку, које у многоструку олакшавају поступање судова и јавних бележника у оставинским стварима.

Овакво стање правне праксе у области наследног права може се сматрати позитивним помаком у нашем правном систему. Иако су промене у области наслеђивања велике, корените и дугорочне, јавни бележници „корак по корак“ заузимају одређено место у поступку за расправљање заоставштине. Истраживања показују да се полако постижу циљеви због којих је реформисана област наследног права, а то су: растерећење судова, ефикасније спровођење поступака, као и лакше остваривање права грађана.

САЖЕТАК

Доношењем Закона о јавном бележничтву, Србија се определила за латински тип јавног бележничтва. Предмет овог рада јесте сагледавање улоге јавних бележника у наследноправним стварима у правном систему Републике Србије и правним системима бивших југословенских република. Циљ рада је да се кроз анализу домаћих правних норми које уређују област наследног права и које се односе на уређење делатности јавних бележника свеобухватно сагледају овлашћења јавних бележника у наследноправним стварима. Ради лакшег сагледавања предности и недостатака нашег правног уређења ове области, радом је обухваћена и правна регулатива ове области у републикама у саставу бивше СФРЈ. За теоријску анализу овлашћења јавних бележника у наследноправним стварима коришћени су правно-догматски, упоредноправни и дескриптивни метод, а употребљена је домаћа и страна литература, као и домаћи и страни законски прописи који се односе на материју наследног права. Циљ спроведеног истраживања јесте сагледавање стања јавнобележничке правне праксе у области наслеђивања. Приликом истраживања коришћен је социолошки метод, а истраживачке технике биле су интервју и анкета.

Законом о јавном бележничтву, а касније и новелирањем Закона о ванпарничном поступку и Закона о наслеђивању, прописана је надлежност, односно круг послова које могу обављати јавни бележници. Међу тим пословима, а који се тичу наследног права, могу се наћи послови у вези са солемнизацијом уговора о доживотном издржавању, уговора о уступању и расподели имовине за живота, уговора о преносу наследног дела, састављањем завештања, као и овлашћења јавног бележника да у поступку за расправљање заоставштине, поступајући као повереник суда, спроводи одређене процесне радње или читав поступак за расправљање заоставштине.

Истраживањем ове теме дошло се до закључка да треба детаљније уредити институт јавнобележничког завештања, јер су норме којима је оно тренутно уређено непрецизне и разуђене. У области уговора који су од нарочитог значаја за установу наслеђивања предвиђен је добар нормативни оквир, а поступак потврђивања (солемнизације) уговора детаљно је уређен. *De lege ferenda*, ради олакшаног одвијања правног промета, законодавац би требало да предвиди могућност избора, да ови уговори буду солемнизовани код јавног бележника или код суда.

Што се тиче поступка за расправљање заоставштине, иако се каснило са почетком примене закона који уређују ову област, јавни бележници полако заузимају своје место и као повереници суда спроводе неспорне поступке за расправљање заоставштине. Иако законодавац није стао са уређењем ове материје, остају нерешена питања: Уколико учесници треба да се упуте на парницу да ли то ради јавни бележник или се обраћа суду који му је поверио оставински поступак? Које јавни бележник доставља решење о наслеђивању? Ко ће наставити спровођење поступка, уколико је суд донео решење о одузимању повереног посла? У области претходних радњи, јавни бележници састављају смртвнице, али се лош нормативни оквир одразио на поступак пописа и процене заоставштине и одређивање привремених мера за обезбеђење заоставштине.

Кључне речи: наследно право, јавни бележник (нотар), јавнобележничко завештање, уговори у наследном праву, поступак за расправљање заоставштине.

The powers of public notary in succession matters in the law of the Republic of Serbia and the laws of the former Yugoslav Republics

By the adoption of the Law on Notary Public, Serbia opted for the Latin type notation. The subject of this paper is to observe the role of notaries in the succession matters in the legal system of the Republic of Serbia and the legal systems of the former Yugoslav republics. The aim of this work is a thorough observation of the notary public powers in succession matters by analyzing the national legal norms regulating the area of the law of succession and relating to the regulation of the notary public work. In order to facilitate the observation of the advantages and disadvantages of our legal regulation, this work also includes the legal regulation of the area in the republics of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia. For the theoretical analysis of the notary public powers, we used legally-dogmatic, comparative and descriptive method, and domestic and foreign references, as well as domestic and foreign legal regulations relating to the law of succession. The aim of the conducted research is observation of the notary public practice in the field of succession. During the research we used sociological method, and the research techniques were interview and survey.

Law on Notary Public, and later through amendments of the Law on extra-judicial proceedings and succession law prescribes a jurisdiction or the range of tasks that can be performed by notaries. Among those tasks, related to the law of succession, there can be found tasks referring to the solemnization of the permanent alimony contract, the contract of assignment and distribution of property during one's life, contract of the transfer of the heritable share, creating a testament, as well as the notary public powers to exercise certain procedural actions or the whole procedure of probate.

The study of this topic came to the conclusion that the institution of public notation legacy should be regulated, since the norms which are currently regulating it are imprecise and jagged. In the part of the contract particularly important for the institution of inheritance, a good normative framework is provided, and a confirmation (solemnization) process of the contract is regulated in a detailed way. *De lege ferenda* legislators should anticipate the possibility to choose a form which these contracts shall be concluded in, to facilitate the carrying out of the contact.

Regarding the procedure of probate, although there were delays in implementation of the laws regulating this area, notaries are slowly taking their place, and as the trustees of the court, they carry out uncontested probate proceedings. Although the legislator did not stop the regulation of

this matter, still remain unresolved questions: If the parties should be directed to file a lawsuit, is it a public notary who does it, or he turns to the court which assigned him/her a probate case? Whom a notary public submits the inheritance decision to? Who will continue with the procedure if the court has issued a decision revoking the assigned work? In the area of previous actions, notaries draw up the death certificate, but bad normative framework reflected on the process of inventory and evaluation of legacy and temporary measures to secure inheritance.

Key words: succession law, public notary, public notary testament, contracts in succession law, probate proceedings

ЛИТЕРАТУРА

Књиге и монографије

1. Антић Оливер, Балиновац Зоран, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, Номос.
2. Gavella Nikola, Belaj Vlado, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, Narodne novine.
3. Ђорђевић Владислав, *Наследно право*, Ниш, 1997, Правни факултет у Нишу.
4. Ђурђевић Дејан, *Јавни бележници: Ко су и шта раде?*, Београд, 2014, Јавнобележничка комора Србије.
5. Zupančič Karl, *Dedovanje z uvodnimi pojasnili*, Ljubljana, 2005, Uradni list Republike Slovenije.
6. Мицковик Дејан, Ристов Ангел, *Наследно право*, Скопје, 2016, Стоби Трејд.
7. Radović Miraš, Bikić Enes, Suljević Sefedin, *Notarijat u Crnoj Gori*, Podgorica, 2010, Ministarstvo pravde Crne Gore.
8. Сворцан Слободан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац, 2004, Правни факултет у Крагујевцу.
9. Стојановић Наташа, Видић Трнинић Јелена, *Поступак за расправљање заоставштине*, Ниш, 2015, Правни факултет у Нишу.
10. Стојановић Наташа, *Наследно право*, Ниш, 2011, Правни факултет у Нишу.
11. Трговчевић Прокић Милена, *Овлашћења јавног бележника*, Београд, 2007, Службени гласник.
12. Crnić Jadranko, Dika Mihajlo, Hrvatин Branko, Jelčić Olga, Josipović Tatjana, Ruždjak Jožica Matko, Koharić Zdenka, *Novo nasljednopravno uređenje*, Zagreb, 2003, Narodne novine.

Чланци или поглавља у књизи

1. Аврамовић Сима, Правноисторијски аспекти нотаријата; у: Хибер Драгор (ур.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2006, Правни факултет Београд, стр. 37–86.
2. Боранијашевић Владимир, Проглашење тестаментa у поступку за расправљање заоставштине; у: Стојановић Наташа, Крстић Новак (ур.), *Двадесет година закона о наслеђивању*, Ниш, 2016, стр. 359–374.
3. Dika Mihajlo, „Izvanparnična“ i koncilijacijska funkcija javnih bilježnika – de lege lata i de lege ferenda, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 59, br. 6 (2009.), str. 1153–1177.
4. Ђурђевић Дејан, Положај нотара као повереника суда у оставинском поступку; у: Лилић Сретен (ур.), *Перспективе имплементације европских стандарда у правни систем Републике Србије*, Београд, 2013, стр. 154–168.
5. Јаневски Арсен, Нотар као повереник суда у поступку за расправљање заоставштине, *Правни живот*, бр. 12/2012, стр 5–21.
6. Јаневски Арсен, Улога нотара у растерећењу судова у Републици Македонији; у: Станковић Гордана (ур.), *Двадесет година Закона о ванпарничном поступку*, Ниш, 2003, Правни факултет Ниш, стр. 35–49.
7. Кнежић Поповић Драгана, Преношење ванпарничних ствари на јавног бележника у упоредном праву; у: Станковић Гордана (ур.), *Двадесет година Закона о ванпарничном поступку*, Ниш, 2003, Правни факултет Ниш, стр. 69–82.

8. Kontrec Damir, Javni bilježnici u Republici Hrvatskoj kao povjerenici sudova u ostavinskom postupku, *Javni bilježnik*, br. 32, god. 2010, str. 29–38.
9. Мицковик Дејан, Ристов Ангел, Реформите во наследното и семјеното право и ингеренциите на нотарите, *Нотариус*, бр. 19, стр. 70–82.
10. Николовски Златко, Правната положба на нотарот како повереник во оставинската постапка, *Нотариус*, бр. 11, стр. 5–11.
11. Povlakić Meliha, Nadležnost notara u Bosni i Hercegovini, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 63, br. 2 (2013), str. 245–310.
12. Ријавец Весна, Улога нотари у граѓанском праву Словеније, *Анали Правног факултета у Београду*, год. 58, бр. 1 (2010), стр. 108–129.
13. Станковић Гордана, Трговчевић Прокић Милена, Измене и допуне Закона о ванпарничном поступку; у: Шаркић Небојша (ур.), *Нови прописи у Републици Србији*, Београд, 2015, Глосаријум, стр. 127–158.
14. Стоев Фиданчо, Положбата и овластувањата на нотарот како повереник на судот во оставинската постапка, *Нотариус*, бр. 11, стр. 11–17.
15. Стојановић Наташа, Преднацрт Граѓанског законика Републике Србије и наслеђивање, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, LXII, Ниш, 2012, стр. 191–206.
16. Стојановић Наташа, Улога јавних бележника у наследноправним стварима, *Правни живот*, бр. 12/2011, стр. 31–46.
17. Стојановић Наташа, Шта доносе ново измене и допуне Закона о наслеђивању Републике Србије?, *ПРАВО – теорија и пракса*, бр. 7–9 / 2015, стр. 10–24.
18. Трговчевић – Прокић Милена, Измене Закона о јавном бележништву; у: Шаркић Небојша (ур.), *Нови прописи у Републици Србији*, Београд, 2015, Глосаријум, стр. 174–201.
19. Трговчевић Прокић Милена, Преношење овлашћења из оставинског поступка на јавног бележника, *Правни живот*, бр. 12/2002, стр. 131–138.
20. Finžgar Alojz, Nasleđivanje; у: *Enciklopedija imovinskog prava i prava удруженог рада*, Том II, Београд, 1978, Savremena administracija.
21. Фуртула Ђорђевић Миланка, Шаркић Небојша, Јавно бележништво – да или не?; у: Шаркић Небојша (ур.), *О јавном бележнику – нотару*, Београд, 2004, Глосаријум, стр. 5–21.
22. Хибер Драгор, Појам бележника (нотара) и бележничког (нотаријалног) права; у: Хибер Д. (ур.), *Јавнобележничко право*, Београд, 2006, Правни факултет Београд, стр. 9–35.

Правни акти

1. Закон за вонпарничната постапка, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 9/2008.
2. Закон за наследувањето, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 47/1996 и 18/2001.
3. Закон за нотаријатот, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 72/2016 и 142/2016.
4. Закон за облигационите односи, *Службен весник на Република Македонија*, бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009.

5. Закон о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/1982 и 48/1988; *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 18/2005, 85/2012, 45/2013, 55/2014, 6/2015 и 106/2015.
6. Закон о ванпарничном поступку, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 36/2009 и 91/2016.
7. Закон о ванпарничном поступку, *Службени лист РЦГ*, бр. 27/2006.
8. Закон о дојаву, *Урадни лист СРС*, шт. 15/1976, 23/1978, *Урадни лист РС*, шт. 17/1991, 13/1994, 40/1994, 82/1994, 117/2000, 67/2001, 83/2001, 73/2004, 114/2006, 31/2013 и 63/2016.
9. Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије, *Службене новине Краљевине Југославије*, бр. 220–LXXVII/30.
10. Закон о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.
11. Закон о јавном билежничтву, *Народне новине*, бр. 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009 и 120/2016.
12. Закон о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 46/1995, 101/2003 и 6/2015.
13. Закон о наслеђивању, *Народне новине*, бр. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015.
14. Закон о наслеђивању у Федерацији Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 80/2014.
15. Закон о наслеђивању, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 1/2009, 55/2009 и 91/2016.
16. Закон о наслеђивању, *Службени лист СГ*, бр. 74/2008.
17. Закон о нотариату, *Урадни лист РС*, шт. 13/1994, 48/1994, 82/1994, 41/1995, 83/2001, 74/2004, 98/2005, 17/2006, 115/2006, 33/2007, 45/2008 и 91/2013.
18. Закон о нотарима, *Службене новине ФБиХ*, бр. 45/2002.
19. Закон о нотарима, *Службени лист РЦГ*, бр. 68/2005, *Службени лист СГ*, бр. 49/2008.
20. Закон о облигационим односима, *Службени лист СГ*, бр. 47/2008.
21. Закон о обвезним односима, *Народне новине*, бр. 35/2005, 41/2008, 125/2011 и 78/2015.
22. Јавнобележника тарифа јавног бележника као повереника суда у поступку за расправљање заоставштине, *Службени гласник РС*, бр. 012/2016.
23. Облигацијски законик, *Урадни лист РС*, шт. 83/2001, 32/2004, 28/2006, 40/2007 и 64/2016.

Електронски извори

1. Живковић Милош, Живковић Весна, *О увођењу јавног бележничтва у Србији*, (2012); преузето 5. 1. 2017. hrcak.srce.hr/file/161632.
2. Нови Закон о наслеђивању у ФБиХ; преузето 9. 1. 2017. <http://www.avaz.ba/clanak/145262/novi-zakon-o-nasljediwanju-u-fbih-vanbracni-partneri-postaju-jednaki-u-porodicnom-i-nasljednom-pravu?url=clanak/145262/novi-zakon-o-nasljediwanju-u-fbih-vanbracni-partneri-postaju-jednaki-u-porodicnom-i-nasljednom-pravu>.
3. Орућ Есад, *Савремене тенденције у развоју институције нотара*; преузето 4. 1. 2017. http://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/godina_5_broj_8/05%20Oruc.pdf.
4. Текст Преднацрта грађанског законика Републике Србије; преузето 29. 9. 2016. <http://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>.
5. Упутство за спровођење одредаба чланова 30а и 110а Закона о ванпарничном поступку и члана 98. Закона о јавном бележничтву; преузето 14. 2. 2017. <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/16Bilten1.pdf>

БИОГРАФИЈА

Невена Станојевић (девојачко Илић) рођена је 19. 12. 1992. године у Крушевцу, где је и завршила основну и средњу школу. Добитник је дипломе „Вук Караџић“, а као ученица Економско-трговинске школе освојила је и 2. место на Републичком екипном такмичењу у симулацији судског процеса. Након завршетка средње Економско-трговинске школе, смера Правни техничар, школске 2011/2012. године уписала је основне академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу. У току студија успешно је савладала Обуку за еристичку дијалектику у области примене права. Стручни назив дипломирани правник, стекла је 08. 10. 2015. године, а студије је завршила са просечном оценом 8,27. Школске 2015/2016. године уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, ужа грађанскоправна научна област. У току мастер студија израдила је студијско-истраживачки рад на тему: „Улога јавног бележника у поступку за расправљање заоставштине у Републици Србији“. Након завршетка мастер студија, планира да обави приправнички стаж и положи правосудни испит.